

Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde **IZVEŠTAJ I PREPORUKE**

Promocija alternativnih
krivičnih sankcija
i mera restorativne
pravde

Put ka humanijem
i pravednijem
društvu

Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde

IZVEŠTAJ I PREPORUKE

Projekat finansira Evropska unija kroz program
„Evropski instrumenti za demokratiju i ljudska prava”

**Promocija alternativnih
krivičnih sankcija
i mera restorativne pravde**

Izdavač:

Fondacija Centar za demokratiju
Kraljice natalije 70, 112704 Beograd
e-mail: info@centaronline.org
www.centaronline.org

Za izdavača:

Nataša Vučković

Urednik:

Nataša Nikolić

DTP: Pozitiv MVP

Štampa: Grafolik, Beograd

Tiraž: 500

Beograd 2015.

Brošura je štampana u okviru programa Evropske unije „Evropski instrumenti za demokratiju i ljudska prava”.

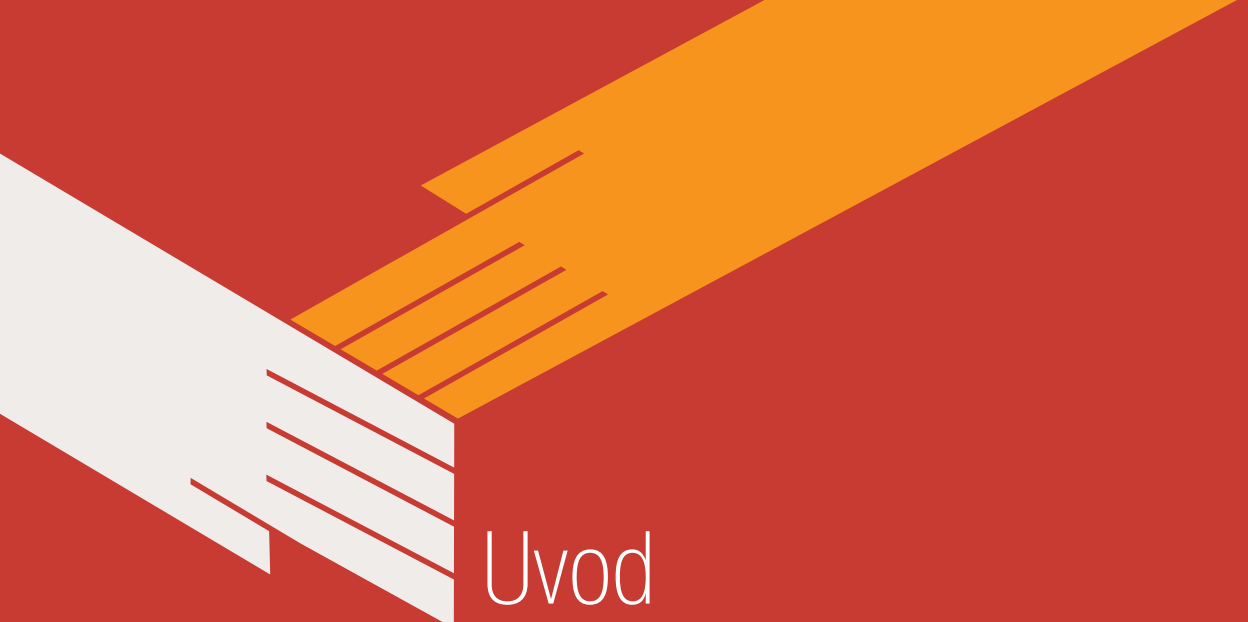

Stvaranje ove brošure pomogla je Evropska unija. Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost Fondacije Centar za demokratiju i ne predstavlja nužno stavove Evropske unije.

Sadržaj

Uvod	4
Opšte informacije o projektu	6
Istraživanje stavova građana i donosioca odluka	9
Radionice za organizacije civilnog društva	16
Pilot program za žrtve i osuđena lica	19
Lokalni okrugli stolovi	29
Kampanja javnog zagovaranja “Podržite vanzavodske sankcije u vašoj sredini”	35
Nacionalna konferencija	38
Preporuke za unapređenje primene alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji /Prof. dr Nataša Mrvić Petrović, Prof. dr Slađana Jovanović/	42

Uvod

Fondacija „Centar za demokratiju“ (FCD) i Viktimološko društvo Srbije (VDS) su u periodu jun 2014. – septembar 2015. godine realizovali partnerski projekat „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“.

Ovim projektom smo, pre svega, promovisali širu primenu alternativnih sankcija i mera restorativne pravde, kroz podsticanje i osnaživanje organizacija civilnog društva da aktivnije učestvuju u reformi krivičnog pravnog sistema. Takođe, da bi se uspostavio stabilan i efikasan sistem alternativnih sankcija i mera restorativne pravde, zalagali smo se za jačanje relevantnih državnih aktera nadležnih za njihovo sprovođenje, uz konstantno podizanje svesti javnosti o korisnosti alternativnih sankcija i mera restorativne pravde kroz kampanju, koju smo vodili tokom projekta. Formiranjem predloga za unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za primenu alternativnih sankcija i mera restorativne pravde i razvijanjem i pilotiranjem programa namenjenih žrtvama i osuđenim licima koji su bazirani na principima restorativne pravde, doprineli smo uspostavljanju jednog stabilnijeg pravosudnog sistema, kakav je nužan u svim državama koje poživaju na demokratskim vrednostima i vladavini prava.

Projekat „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“ je pokrenut imajući u vidu činjenicu da je tema alternativnih krivičnih sankcija u RS otvorena još 2005. godine kada se pristupilo normativnom uređenju materije krivičnog prava i da je pozitivnim propisima uvedena mogućnost izricanja sankcija koje predstavljaju alternative kazni zatvora, a koje su uvedene upravo zbog njenih ispoljenih nedostataka, posebno kada je reč o kazni

zatvora u kratkom trajanju. Nova zakonska rešenja omogućuju i tzv. širu primenu alternativnih sankcija ali i mera restorativnog karaktera, koje se decenijama unazad već primenjuju u svetu. Na svom putu ka EU naša država treba da prihvati trendove koji su prisutni u drugim evropskim zemljama, a koji su predviđeni i u međunarodnim dokumentima. U nacionalnim propisima je stvoren prostor za ovakvo delovanje države, ali je izgradnja kapaciteta za izvršenje alternativnih sankcija u širem smislu tekla veoma sporo. Konačno, uspostavljene su povereničke službe za izvršenje alternativnih sankcija, te je sada potrebno njihovo češće izricanje od strane sudova, njihovo predlaganje od strane tužilaštava, ali i generalno njihovo promovisanje u široj javnosti. Da bi se ovakvo rešenje ustalilo u našem društvu kao nešto što je korisno, humano i efikasno, društvo treba da prihvati i posmatra alternativne sankcije i mere restorativnog karaktera kao korisnija, humanija i efikasnija rešenja od zatvorskih kazni, pri čemu se treba rukovoditi i interesima društvene zajednice i samog pojedinca.

Tokom trajanja projekta kroz različite aktivnosti uspeali smo da zainteresujemo širu javnost i sve relevantne sagovornike na ovu temu, pa samim tim, uspeh ovog poduhvata predstavlja podsticaj za dalji rad na zagovaranju za širu primenu alternativnih sankcija, koji ćemo prevashodno temeljiti na preporukama koje su proistekle iz svih naših aktivnosti, a koje su sadržane u ovoj publikaciji.

Takođe, za nastavak bavljenja ovom temom od izuzetnog značaja je saradnja koju smo ostvarili sa organizacijama civilnog društva iz EU- Mediation UK iz Velike Britanije i Circles of support and accountability iz Bugarske, kao i sa Delegacijom Evropske Unije u Srbiji, Upravom za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Republike Srbije, Misijom OEBS- a u Srbiji – Timom za reformu zatvora, predstavnicima UNICEF-a u Srbiji, Službom Zaštitnika građana, Kazneno popravnim zavodom za žene u Požarevcu, osnovnim, višim i apelacionim sudovima iz Beograda, Kragujevca, Zrenjanina, Leskovca, Novog Sada i Niša, osnovnim i višim tužilaštvima, prekršajnim sudovima, centrima za socijalni rad, i povereničkim službama iz istih gradova, stručnjacima u oblasti krivičnog prava iz Instituta za uporedno pravo, profesorima krivičnog prava sa Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, Beogradskim Centrom za ljudska prava, Odborom za ljudska prava iz Leskovca, Centrom za ljudska prava iz Niša, Edukacionim centrom iz Leskovca, Centrom za razvoj građanskog društva Protecta iz Niša, Centrom za prevenciju kriminala i postpenalnu pomoć Neostart iz Beograda, Udruženjem Zajedno zajedno iz Beograda, Zrenjaninskim edukativnim centrom, Alternativnim krugom i Oazom sigurnosti iz Kragujevca, i ostalim relevantnim sagovornicima na ovu temu.

Projekat je realizovan u okviru programa Evropske unije „Evropski instrumenti za demokratiju i ljudska prava“.

Opšte informacije o projektu

Implementacija

Projekat „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“ predstavlja jedan od pionirskih pokušaja FCD i VDS da se utiče na širu primenu alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativnog karaktera u Republici Srbiji.

Tokom implementacije projekta sprovedene su sledeće aktivnosti:

- Istraživanje stavova građana i donosilaca odluka stavovi o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde
- Program namenjen osnaživanju organizacija civilnog društva u lokalu kroz radionice
- Pilot programi za žrtve i osuđena lica
- Četiri okrugla stola u Zrenjaninu, Leskovcu, Kragujevcu i Nišu u cilju pokretanja javne debate o ovoj temi
- Nacionalna konferencija u Beogradu, na kojoj su predstavljene dobre EU prakse i postavljen osnov za unapređenje pravnog okvira u ovoj oblasti
- Medijske aktivnosti i kampanja javnog zagovaranja

Metodologija

Tokom sprovođenja aktivnosti na projektu je obezbeđen visok nivo stručnosti u svim njegovim fazama, stoga su eminentni stručnjaci i praktičari iz oblasti krivičnog prava i oblasti alternativnih sankcija bili uključeni u većinu naših aktivnosti.

U svojstvu istraživača, govornika i trenera na našem projektu su bili uključeni najistaknutiji predstavnici nacionalnih i lokalnih institucija, međunarodnih organizacija, akademske zajednice i nevladinih organizacija :

Prof dr Vesna Ristanović Nikolić	Mirjana Marjanović
Prof dr Momčilo Grubač	dr Marian Leibman
Prof dr Nataša Mrvić Petrović	Andrey Momcilov
Prof dr Slađana Jovanović	Nikola Kovačević
dr Sanja Čopić	Vera Sofrenović
Nataša Vučković	Ljubinka Marković
Miloš Janković	Dragoljub Albijanić
dr Milan Stevović	Nevena Nikolić
Dušanka Garić	

Metodologija koja je primenjena na aktivnost istraživanja, odnosila se na dve glavne ciljne grupe: 1) građane u Beogradu, Nišu, Kragujevcu, Leskovcu i Zrenjaninu (300), koje su anketirali obučeni anketari, i 2) donosiocje odluka (75) koji su intervjuisani putem upitnika. Rezultati istraživanja i predloga praktične politike/preporuka su, osim putem nacionalnih i lokalnih medija, predstavljeni i tokom nacionalne konferencije, okruglih stolova i pojedinačnih sastanaka sa predstavnicima relevantnih nacionalnih institucija, nevladinim organizacijama, stručnjacima i predstavnicima lokalnih samouprava.

Za organizacije civilnog društva organizovali smo dve jednodnevne radionice. Prva je organizovana na samom početku projekta, dok se druga oslonjala na rezultate istraživanja i zaključke proistekle sa okruglih stolova. Na radionicama su bili prisutni različiti relevantni predstavnici nacionalnih i lokalnih institucija, stručnjaci i praktičari u oblasti krivičnog prava, kao i predstavnici pojedinih nevladinih organizacija. Tokom dve jednodnevne radionice, učesnicima je predstavljeno trenutno stanje u Srbiji u pogledu alternativnih sankcija, načini sprovođenja alternativnih sankcija, perspektive alternativnih sankcije i mera restorativnog karaktera sa stajališta zaštite ljudskih prava, kao i dobra praksa EU. Tokom radionica učesnici su imali priliku da diskutuju o rezultatima istraživanja, kao i da, uzimajući u obzir stečeno znanje tokom radionica, formulišu preporuke sa stajališta nevladinih organizacija koje su/ ili bi mogle da se bave temom alternativnih sankcija.

Razmena iskustava sa nevladinim organizacijama iz EU koje se bave alternativnim sankcijama i restorativnom pravdom – „Circles of support and accountability“ iz Bugarske i „UK Mediation“ iz Velike Britanije ogledala se kroz njihovo učešće na završnoj konferenciji u Beogradu, na kojoj su prezentovali svoja dosadašnja iskustva i dobru praksu imajući u vidu primenu restorativne pravde i alternativnih sankcija.

Metodologija pilot programa razrađena je shodno ekspertizi partnera na projektu – Viktimološkog društva Srbije. Tokom implementacije projekta pilotirana su dva programa - jedan za žrtve i jedan za zatvorenice (ženski zatvor u Požarevcu). Podrška žrtvama je pružena kroz VDS info servis kao i direktnim razgovorima

u kancelariji VDS-a, putem e-maila ili odgovaranjem na pitanja postavljenih na VDS i FCD web sajtovima. Informacije su pružene i kroz informativne brošure, koje su deljene tokom uličnih akcija i postavljene na sajtovima FCD i VDS. Podršku žrtvama su pružale osobe obučene za rad sa žrtvama i znanjem o restorativnoj pravdi i medijaciji. VDS iskustvo poslužilo je za kreiranje programa za zatvorenice, koji je sproveden putem 8 radionica održanih u Kaznenopopopravnom zavodu za žene u Požarevcu. Ovo je u našoj zemlji prvi program za zatvorenike u koji su uključeni principi restorativne pravde. Program se može lako replicirati, odnosno sprovesti u drugim zatvorima.

Kampanja za podizanje svesti je sprovedena na nacionalnom i lokalnom nivou, a tokom nje su korišćeni svi ključni kanali komunikacije. Vizuelni identitet i glavna poruka (slogan) su projektovani tako da doprinesu podizanju svesti šire javnosti. Kampanja je uključivala besplatne i plaćene alate kako bi se postigao najveći efekat. Takođe, tokom projekta je bila omogućena direktna komunikacija sa građanima putem direktnih uličnih akcija i on-line, putem društvenih mreža.

Lokalni okrugli stolovi su uključivali predstavnike svih relevantnih sektora u lokalnoj zajednici kako bi se diskutovalo o primeni zakona, efikasnosti lokalnih aktera i mogućnostima za primenu i praćenje alternativnih sankcija. Ove aktivnosti su privukle značajnu medijsku pažnju koja je doprinela podizanju svesti u vezi sa glavnim pitanjima o kojima se raspravljalo među najrelevantnijim akterima.

Formulaciji preporuka se pristupilo na osnovu sprovedenog istraživanja, radionica sa nevladinim organizacijama, zaključaka sa lokalnih okruglih stolova, analize drugih istraživanja u relevantnim oblastima, zaključaka i rezultata srodnih projekata. Na završnoj konferenciji nacrt preporuka je predstavljen i diskutovan sa najrelevantnijim sagovornicima na nacionalnom nivou, i na osnovu zaključaka sa konferencije tim eksperata je izradio finalnu verziju preporuka.

Javno zastupanje vršeno je u skladu sa našom uobičajenom praksom, targetiranjem donosilaca odluka, kao što su poslanici, vladini zvaničnici, urednici novina, stručnjaci i nevladine organizacije, putem slanja pisama i saopštenja, održavanjem radionica, organizacijom konferencija za štampu i putem medija.

Istraživanje stavova građana i donosioca odluka

U okviru projekta „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“, koji sprovode Fondacija „Centar za demokratiju“ i Viktimološko društvo Srbije, jedna od projektnih aktivnosti bilo je istraživanje stavova građana-građanki i stručnjaka-stručnjakinja o alternativnim krivičnim sankcijama i restorativnoj pravdi.

Nalazi istraživanja stavova građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi pokazuju da, ukupno gledano, među građanima i stručnjacima postoji podrška za primenu alternativnih sankcija i rešenja sa elementima restorativne pravde, što

je u skladu sa nalazima istraživanja sprovedenih u drugim zemljama. Nalazi o davanju podrške primeni alternativnih sankcija čine se posebno važnim za dalje zagovaranje šire primene alternativnih sankcija i restorativnih pristupa, jer potvrđuju nalaze drugih istraživanja koja pokazuju da posebno građani nisu punitivni u onoj meri u kojoj se to očekuje ili u kojoj to smatraju političari, predstavnici pravosuđa i drugih državnih organa (Maruna, King, 2004), što je naročito važno imati na umu prilikom kreiranja kriminalne politike u uslovima savremenog penalnog populizma (Soković, 2012).

Kada se uporede odgovori ispitanika iz oba uzorka o merama koje su adekvatne za reagovanje u slučaju određenih kažnjivih ponašanja, uočava se da ispitanici stručnjaci daju nešto više podrške alternativama kazni zatvora u odnosu na ispitanike iz uzorka građana, što se može objasniti njihovom boljom informisanošću i upoznatošću sa značajem i prednostima alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja u odnosu na kaznu zatvora. To, na primer, dolazi do izražaja u vezi sa merom rada u korist društvene zajednice, za koju se, procentualno gledano, opredelilo skoro dva puta više ispitanika iz uzorka stručnjaka nego iz uzorka građana u slučajevima krađe robe iz prodavnice (30,1% ispitanih stručnjaka naspram 17,4% ispitanih građana) i provala u stan sa namerom izvršenja krađe (12,5% ispitanih stručnjaka naspram 6,6% ispitanih građana), kao i gotovo tri puta više ispitanih stručnjaka nego građana u slučaju nanošenja lake telesne povrede nepoznatom licu (24,3% ispitanih stručnjaka naspram 9,5% ispitanika iz uzorka građana). Takođe, interesantno je pomenuti i da se, procentualno gledano, skoro tri puta više ispitanika iz uzorka stručnjaka opredelilo za medijaciju u slučaju fizičkog nasilja u porodici (18,3%) nego ispitanika iz uzorka građana (6,3%).

Na osnovu nalaza istraživanja zaključuje se da unutar alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, ispitanici iz oba uzorka značajnu podršku daju merama sa elementima restorativne pravde. Pri tome, ukupno gledano, primećuje se veća otvorenost ispitanika iz oba uzorka prema restorativnim ishodima (nadoknada štete i radu u korist društvene zajednice) nego restorativnim procesima (na primer, medijaciji). To potvrđuju i nalazi oba istraživanja vezano za nivo slaganja ispitanika sa osnovnim principima restorativne pravde: u oba uzorka nivo slaganja ispitanika sa omogućavanjem susreta žrtve i učinioca i njihovog dijaloga je niži u odnosu na slaganje sa principom prihvatanja odgovornosti učinioca za nanetu štetu i njeno popravljavanje i principom popravljavanja/nadoknade štete žrtvi kažnjivog dela. To, pak, upućuje na potrebu podizanja svesti opšte i stručne javnosti o restorativnim procesima i značaju koji oni imaju, ali i o konceptu restorativne pravde, te potrebi posmatranja restorativnih procesa i restorativnih ishoda, kada god je moguće, u njihovoj međusobnoj povezanosti. Nalazi oba istraživanja pokazuju da se primena alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, uključujući rešenja sa elementima restorativne pravde, mahom vezuje za određene kategorije učinilaca i određene vrste kriminaliteta, odnosno za dela određene težine, što je u skladu sa nalazima istraživanja sprovedenih u svetu, ali i sa rešenjima koje poznaje naš zakonodavac. Kada su u pitanju karakteristike lica u odnosu na koja je primena alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja adekvatna prema mišljenju ispitanika iz oba uzorka, izdvajaju se pol, starost i kriminalna prošlost, ali i neka druga lična svojstva ili prilike učinioca (zdravstveno stanje, invaliditet, samohrani roditelj i slično).

Ukupno gledano, ispitanici iz oba uzorka daju više podrške primeni alternativnih sankcija u odnosu na žene, maloletnike, stara lica i primarne delinkvente. U pogledu vrste i težine dela, sasvim očekivano, ispitanici iz oba uzorka primenu alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja vide kao adekvatnu u slučaju lakših i srednje teških dela (krivičnih dela za koja je zaprećena kazna zatvora do tri ili pet godina), dakle, kod dela kod kojih nije velika društvena opasnost, a posebno u slučaju imovinskih delikata, nekih vidova saobraćajne delinkvencije, kao i kod nekih dela sa elementima nasilja.

Istraživanje stavova građana o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi je, slično kao i istraživanja sprovedena u svetu, pokazalo da su žene iz uzorka spremnije da daju podršku alternativnim vidovima

postupanja. To posebno dolazi do izražaja u slučaju imovinskih delikata i to kroz opredeljivanje za nadoknadu štete žrtvi ali i rad u korist zajednice. Uz to, ispitanice iz uzorka građana su u većoj meri podržale primenu medijacije u slučaju nanošenja lake telesne povrede. Takođe, istraživanje stavova građana o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi potvrđuje nalaze istraživanja sprovedenih u svetu o tome da građani koji su imali iskustvo viktimizacije nemaju punitivnije stavove od onih koji nisu imali takvo iskustvo. Drugim rečima, iskustvo viktimizacije, ukupno gledano, ne utiče značajno na stavove građana o sankcijama koje se izvršavaju pod okriljem zajednice, posebno o onim koje imaju i restorativni karakter. To govori u prilog potrebi žrtava da one budu aktivno uključene u rešavanje situacije nastale izvršenjem kažnjivog dela i da šteta bude nadoknađena/popravljen.

Oba sprovedena istraživanja, a posebno istraživanje na uzorku građana, pokazuju da dobijanje informacija o određenim vidovima reagovanja ili o samom događaju deluje u pravcu davanja veće podrške primeni alternativnih sankcija i mera restorativne pravde. Ovi nalazi upućuju na značaj informisanja građana, ali i stručnjaka o alternativnim sankcijama, merama i vidovima postupanja, posebno o rešenjima sa elementima restorativne pravde u cilju unapređivanja znanja o ovim vidovima reagovanja na kažnjiva ponašanja, a posledično, i na izgradnju pozitivnih stavova prema ovim vidovima reakcije društva na kriminalitet.

Nalazi istraživanja o tome u kojoj meri su ispitanici upoznati sa pojmom restorativna pravda i sa mogućnostima izricanja alternativnih sankcija, pokazuju da su ispitani građani slabo upoznati sa pojmom restorativna pravda, ali da su, sa druge strane, dobro upoznati sa mogućnostima da se u našoj zemlji učinocima krivičnih dela umesto kazne zatvora mogu izreći alternativne sankcije ili mere. S tim u vezi, ispitani građani mahom prepoznaju kao alternativne sankcije i mere rad u korist društvene zajednice i tzv. „kućni zatvor“, kao alternativni vid izvršenja zatvorske kazne, što je, makar delom, rezultat poklanjanja medijske pažnje uvođenju i primeni ovih mera. Stoga je potrebno raditi na informisanju i upoznavanju građana i sa drugim alternativnim sankcijama shvaćenim u širem smislu, a posebno sa onim koje imaju restorativni karakter.

Nasuprot tome, sasvim očekivano, ispitani stručnjaci su pokazali viši nivo upoznatosti sa pojmom restorativna pravda, kao i sa mogućnostima reagovanja na kažnjiva ponašanja primenom alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja. Međutim, ono što se čini pozitivnim kada se govori o oba uzorka (uzorku građana i stručnjaka) je nalaz da pojam restorativna pravda i jedni i drugi vezuju za ono što jesu osnovni principi, ciljevi i vrednosti restorativne pravde: prihvatanje odgovornosti, popravljanje štete i narušenih odnosa i aktivno učešće svih zainteresovanih strana u razrešenju nastale situacije. Ovo, pak, ukazuje na postojanje potencijala za širu primenu rešenja sa elementima restorativne pravde, te potrebu promovisanja njene primene i to ne samo u krivičnim stvarima, već za rešavanje bilo koje vrste problema ili spornih odnosa čime se može delovati i u pravcu prevencije vršenja kažnjivih dela.

Kada je u pitanju primena alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, nalazi istraživanja stavova stručnjaka pokazuju da ispitani stručnjaci prepoznaju i primenjuju rešenja koja predstavljaju alternative kazni zatvora u širem smislu, a koja su propisana odgovarajućim zakonskim i podzakonskim aktima Republike Srbije. Međutim, uočeno je da u nekim slučajevima pod alternativne sankcije ispitani stručnjaci podvode i mere koje ne mogu da se smatraju alternativama kazni zatvora (na primer, neke mere bezbednosti ili mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka), što govori o potrebi daljeg rada na informisanju i upoznavanju stručnjaka sa alternativnim sankcijama.

Ispitani stručnjaci uočili su niz prednosti primene alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, uključujući i rešenja sa elementima restorativne pravde. Međutim, zapaža se da oni značaj i prednosti ovog vida reagovanja sagledavaju uglavnom iz perspektive učinioca (osumnjičenog/optuženog lica) i države, a manje posmatrano iz ugla žrtve i društvene zajednice. To dolazi do izražaja u sagledavanju alterna-

tivnih sankcija, mera i vidova postupanja prevashodno kao humanijeg, efikasnijeg i ekonomičnijeg vida postupanja, koji vodi smanjenju zatvorske populacije i racionalizaciji postupka.

Ovaj nalaz, pak, govori u prilog potrebi rada na daljem podizanju svesti stručnjaka o značaju koji alternativne sankcije, mere i vidovi postupanja imaju za žrtve, posebno o potrebi da se vodi više računa o interesima žrtve, koja bi, kako stoji u Tokijskim pravilima, trebalo da bude konsultovana u pogledu mera koje bi se primenile kada god je to prikladno. Uz to, važno je raditi na ukazivanju značaja primene alternativnih sankcija i za lokalne zajednice i društvo u celini i obezbediti veće učešće društvene zajednice u sprovođenju i promovisanju alternativnih sankcija i mera.

Međutim, kako su pokazali nalazi istraživanja stavova stručnjaka, primena alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja još uvek nije na zadovoljavajućem nivou. To nije u skladu sa onim što predviđaju relevantni međunarodni dokumenti u kojima se ističe da upravo alternativnim sankcijama treba dati prioritet, a da kažnjavanje, posebno kaznom lišenja slobode bude krajnje sredstvo (ultima ratio). Stoga je potrebno raditi na promovisanju šire primene pozitivnih propisa, posebno nekih rešenja, kao što su načelo oportuniteta, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, poravnanje kao osnov oslobođenja od kazne, ali i vaspitni nalozi i vaspitna mera posebne obaveze (posebno u pogledu naloga i obaveza koje sadrže elemente restorativne pravde).

Ispitani stručnjaci su ukazali na određene nedostatke, prepreke i probleme za širu primenu rešenja kojima se predviđaju alternativne sankcije, mere i vidovi postupanja, posebno na: nedostatak sistemskih rešenja i mehanizama za primenu pojedinih propisa, nedovoljnu obučenost stručnjaka koji treba da primenjuju postojeća rešenja u praksi, sporo i neefikasno praćenje primene rešenja koja predstavljaju alternative zatvoru, nedovoljna materijalna i tehnička sredstva neophodna za izvršenje pojedinih sankcija i mera, nedovoljnu informisanost javnosti i donosilaca odluka o primeni alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, uključujući i rešenja sa elementima restorativne pravde. Uvidi ispitanih stručnjaka predstavljaju važan osnov za razvijanje preporuka za dalje zalaganje za unapređenje pravnog i institucionalnog okvira kao preduslova za širu primenu alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, kao i za rad na informisanju i podizanju svesti građana i stručnjaka o ovim mehanizmima reagovanja na kažnjiva ponašanja i za dalju edukaciju stručnjaka koji postojeća rešenja treba da primenjuju u praksi.

Preporuke proistekle iz rezultata istraživanja stavova građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi

Na osnovu analize pravnog i institucionalnog okvira Republike Srbije za primenu alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, uključujući i rešenja sa elementima restorativne pravde, kao i na osnovu nalaza istraživanja stavova građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi, formulisane su preporuke za dalje zalaganje za unapređenje zakonskih rešenja i prakse kako bi se osigurala šira primena alternativnih vidova reagovanja na kažnjiva ponašanja u praksi.

Sve preporuke mogu da se grupišu u nekoliko osnovnih grupa: unapređenje pozitivnih propisa, unapređenje i jačanje institucionalnog okvira za sprovođenje alternativnih sankcija i restorativne pravde i razvijanje saradnje sa civilnim društvom, razvijanje i sprovođenje obuka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi za stručnjake, informisanje i podizanje svesti građana o alternativnim sankcijama i restorativnoj

pravdi, pomoć i podrška žrtvama i učiniocima vezano za primenu alternativnih sankcija i rešenja sa elementima restorativne pravde, istraživanje, praćenje i evaluacija primene alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, i pravci daljeg razvoja restorativne pravde.

Unapređenje pozitivnih propisa

- Definisanje i potpunije zakonsko regulisanje restorativnih procesa (posredovanja/medijacije, poravnanja), koje naš zakonodavac poznaje, kako bi se preciznije odredili način upućivanja, tok procesa i odnos sa postojećim krivičnopravnim sistemom. To bi moglo da se postigne kroz izmene i dopune Zakona o posredovanju-medijaciji, kojim bi trebalo da se precizno reguliše postupak posredovanja u krivičnim stvarima.
- Potrebno je jasno definisati položaj i ulogu žrtve u slučaju primene rešenja kojima se predviđaju alternativne sankcije, mere i vidovi postupanja, posebno rešenja koja se odnose na restorativni proces (medijaciju, poravnanje i sl.).
- Potrebno je uneti određene izmene i dopune u Zakonik o krivičnom postupku putem kojih bi se:
 - Osigurala aktivnija uloga žrtve u slučaju primene načela oportuniteta i to kroz predviđanje davanja saglasnosti žrtve za primenu svih predviđenih obaveza. Na taj način bi se ujedno obezbedila efikasnija kontrola odluka koje u pogledu načela oportuniteta donosi javni tužilac.
 - Dala mogućnost primene načela oportuniteta i u fazi glavnog pretresa.
 - Predvidela obaveza javnog tužioca da za krivična dela za koja je zaprečena zatvorska kazna do tri godine zatvora obavezno ispita mogućnost primene uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja, čime bi praktično za ova krivična dela načelo oportuniteta postalo osnovno načelo, a ne odstupanje od načela legaliteta.
- Potrebno je usvojiti podzakonska akta kako bi se omogućila šira primena pojedinih zakonskih rešenja. To se prevashodno odnosi na donošenje podzakonskog akta za primenu vaspitnih naloga.
- Potrebno je uneti određene izmene i dopune u Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, kojima bi se predvidelo sledeće:
 - Upućivanje na posredovanje između žrtve i učinioca kao poseban vaspitni nalog (umesto poravnanja žrtve i maloletnog učinioca), i to bez preciziranja mogućih ishoda u zakonskim odredbama.
 - Upućivanje na posredovanje između žrtve i učinioca kao jedna posebna obaveza (umesto posebnih obaveza koje se odnose na izvinjenje, naknadu štete i rad u korist zajednice, koje danas postoje), čime bi se doprinelo većem stepenu restorativnosti ove mere, razrešenju dilema u pogledu nedovoljnog razgraničenja pojedinih posebnih obaveza koje danas postoje i rešavanju pitanja neadekvatnosti predviđanja izvinjenja kao posebne obaveze.
 - Davanje mogućnosti tužiocima za maloletnike da primenjuju sve zakonom predviđene vaspitne naloge.
- Potrebno je uskladiti terminologiju u relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima, jer se primećuje da se koriste različiti termini, koji nisu uvek u potpunosti i sinonimi: izmirenje, poravnanje, medijacija i slično.
- Potrebno je raditi na uvođenju novih restorativnih pristupa, kao što su porodične rasprave/ konferencije, posebno u sistem reagovanja na kriminalitet maloletnika.

Unapređenje i jačanje institucionalnog okvira za sprovođenje alternativnih sankcija i restorativne pravde i razvijanje saradnje sa civilnim društvom

- Potrebno je raditi na jačanju kapaciteta povereničkih kancelarija kako bi se osigurala šira primena alternativnih sankcija i rešenja sa elementima restorativne pravde.
- Potrebno je raditi na razvijanju institucionalnog okvira za primenu rešenja sa elementima restorativne pravde, posebno onih koja podrazumevaju susret žrtve i učinioca. Na primer, kroz oživljavanje Centra za medijaciju ili razvijanje druge službe za posredovanje i druge restorativne pristupe, koja bi bila nezavisna od sudova i sistema socijalne zaštite, a u kojoj bi se sprovodili restorativni procesi (postupci posredovanja/medijacije, poravnanja) na koje sudovi mogu da upućuju prema pozitivnim propisima.
- Potrebno je raditi na uspostavljanju saradnje nadležnih državnih organa i institucija sa civilnim društvom kako bi se osigurala šira primena alternativnih sankcija i restorativne pravde.

Razvijanje i sprovođenje obuka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi za stručnjake

- Neophodno je razvijanje i realizovanje obuka za stručnjake o primeni alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja, kako bi razumeli postojeća rešenja i shvatili značaj i potrebu njihove primene u praksi.
- Neophodno je informisanje i upoznavanje stručnjaka sa konceptom restorativne pravde kako bi se razumela postojeća rešenja sa elementima restorativne pravde i osigurala njihova šira primena.

Informisanje i podizanje svesti građana o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi

- Potrebno je raditi na informisanju i upoznavanju građana sa alternativnim sankcijama i konceptom restorativne pravde putem tribina, radionica, medija i slično.

Pomoć i podrška žrtvama i učiniocima vezano za primenu alternativnih sankcija i rešenja sa elementima restorativne pravde

- Potrebno je raditi na razvijanju usluga informisanja žrtava i učinilaca o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi.
- Potrebno je obezbediti pružanje pomoći i podrške žrtvama i učiniocima u procesima restorativne pravde, kao i održivost službi koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i učiniocima u ovim procesima.

Istraživanje, praćenje i evaluacija primene alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja

- Potrebno je razviti mehanizme za praćenje primene alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja u praksi u cilju njihove evaluacije i razvijanja kriminalne politike zasnovane na empirijskim dokazima.

- Neophodno je sprovođenje redovnih istraživanja primene alternativnih sankcija, mera i vidova postupanja kako bi se pratila primena i predlagale dalje izmene zakona i prakse.

Pravci daljeg razvoja restorativne pravde

- Potrebno je raditi na razvijanju i implementaciji restorativnih programa u ustanovama za izvršenje zavodskih sankcija, u kom slučaju bi restorativna pravda predstavljala deo tretmana i omogućila bi delovanje u pravcu sprečavanja povrata, bolje reintegracije i socijalne inkluzije lica nakon izlaska iz penitensijarne ustanove.
- Potrebno je raditi na promovisanju šire primene restorativne pravde, koja ne bi nužno bila vezana za krivično i maloletničko pravo i pravosuđe, već bi trebalo da predstavlja oblik reagovanja i na druge problematične situacije čime bi se ujedno delovalo u pravcu prevencije vršenja krivičnih dela (restorativna pravda u službi prevencije kriminaliteta i povećanja sigurnosti građana).

Radionice za organizacije civilnog društva

Tokom sprovođenja projekta održane su dve radionice za organizacije civilnog društva (OCD) koje su imale za cilj da ih osnaže za angažovanje na polju promocije i praćenja izvršenja alternativnih sankcija i podstaknu njihovo umrežavanje i saradnju sa državnim organima i institucijama relevantnim u ovoj oblasti. Još jedan cilj, kojim smo se vodili, je stvaranje sinergije i partnerstva sa centralnim/lokalnim državnim organima i institucijama, kao i sa donatorima i međunarodnim organizacijama. Ovu nameru smo nastojali da ostvarimo ne samo putem učešća OCD na radionicama, već i

njihovim uključivanjem u ostale aktivnosti projekta, pre svega kroz njihovo prisustvo na lokalnim okruglim stolovima i nacionalnoj konferenciji.

Od dve jednodnevne radionice, koje su bile organizovane u Beogradu, prva je bila uvodnog karaktera kako bi se učesnicima pružio bolji uvid u funkcionisanje sistema alternativnih sankcija u Srbiji, aktuelne probleme i mogućnosti. Ovom prilikom, učesnici radionice su imali priliku da se upoznaju sa teorijskim osnovama za primenu alternativnih sankcija, ali i sa načinom njihove primene u praksi predstavljenim od strane jednog od poverenika za izvršenje alternativnih sankcija, koji neposredno nadzire izvršavanje ovakvih vidova sankcija u praksi.

Druga radionica je organizovana po završetku istraživanja, lokalnih okruglih stolova i pilot programa, a njena forma je bila praktičnijeg karaktera od prethodne. Ovom prilikom su učesnici radionice imali priliku da diskutuju o dobrim EU praksama u ovoj oblasti kada su u pitanju nevladine organizacije, dosadašnjim nalazima, do kojih smo došli tokom trajanja projekta, i da u cilju izrade predloga praktične politike pre nacionalne konferencije, daju određene preporuke za unapređenje sistema alternativnih sankcija i mera restorativnog karaktera iz ugla nevladinih organizacija koje su već neposredno, ili posredno, putem aktivnosti na ovom projektu, postale uključene u temu alternativnih sankcija.

Preporuke proistekle iz radionica za organizacije civilnog društva sadrže predlog za buduće akcije:

1. Nastavak promocije alternativnih sankcija u široj javnosti
 - o važnosti alternativnih sankcija
 - o postojanju povereničkih službi i njihovom radu;
2. Transparentnost rada povereničkih službi;

3. Povećanje kapaciteta i ujedno efikasnosti povereničkih službi između ostalog i kroz uključivanje volontera i nevladinih organizacija u sistem izvršenja alternativnih sankcija, po uzoru na neke evropske države;
4. Odvajanje represivne i restorativne funkcije poverenika za izvršenje alternativnih sankcija, koja je trenutno spojena u sadašnjem sistemu izvršenja ovih mera;
5. Podnošenje inicijative nevladinih organizacija za usvajanje podzakonskog akta, koji bi bliže uredio način izvršenja alternativnih sankcija i mera, ali i definisao ulogu nevladinih organizacija u ovoj oblasti;
6. Zagovaranje nevladinih organizacija za izmenu Zakona o prekršajima i uvođenja mogućnosti izricanja rada u javnom interesu kao jedne od glavnih sankcija za prekršaje;
7. Zagovaranje nevladinih organizacija za izmene Zakona o krivičnom postupku u smeru uvođenja mogućnosti konsultovanja žrtve krivičnog dela o određivanju načela opotuniteta prema počiniocu krivičnog dela;
8. Stalno informisanje osuđenika/ -ca i javnosti o benefitima alternativnih sankcija i mera u odnosu na kaznu zatvora;
9. Uspostavljanje saradnje ostalih nevladinih organizacija sa Upravom za izvršenje krivičnih sankcija u kontekstu uvođenja raznovrsnih programa za osuđenike radi njihovog osnaživanja i pripreme za izlazak na slobodu;
10. Nastavak kampanje i aktivnosti koje će podrazumevati izradu brošura i stručnog materijala namenjenog nosiocima pravosudnih funkcija i polaznicima pravosudne akademije u cilju stalnog unapređivanja njihovog znanja o izricanju i primeni savremenih alternativnih sankcija i mera restorativnog karaktera;

Za učešće na radionicama mapirane su organizacije civilnog društva iz Beograda, Niša, Kragujevca, Leskovca i Zrenjanina, koje se bave temama ljudskih prava, pravima žena i mladih. OCD su se prijavljivale na radionice putem aplikacionog formulara, a na radionicama i forumisanju gore navedenih preporuka, ali i ostalim projektnim aktivnostima, bile su uključene sledeće organizacije:

• Centar za ljudska prava Niš	• UG Zajedno zajedno iz Beograda,
• Beogradski Centar za ljudska prava,	• Zrenjaninski edukativni centar - ZEC
• Odbor za ljudska prava Leskovac,	• Alternativni krug iz Kragujevca
• Edukacioni centar iz Leskovca,	• Oaza sigurnosti iz Kragujevca
• Protecta iz Niša	• UG Kormilo iz Zrenjanina
• Neostart iz Beograda	

Treninge na radionicama su držali istaknuti stručnjaci u oblasti krivičnog prava, kriminologije i restorativne pravde, zatim predstavnici Uprave za izvršenje krivičnih sankcija – Povereničke službe za izvršenje alternativnih sankcija i nevladinih organizacija, koje se dugi niz godina bave temom krivičnog prava i ljudskih prava.

Pilot programi za žrtve i osuđena lica

Pilotiranje dva programa, od kojih je jedan namenjen žrtvama, a drugi osuđenim licima, sprovelo je Viktimološko društvo Srbije (VDS).

Aktivnosti Viktimološkog društva Srbije (VDS) obavljale su se u okviru dve organizacione jedinice: Službe VDS info i podrška žrtvama i VDS centra za istraživanja i edukaciju. Iako međusobno tesno povezane, ove dve jedinice imaju različite prioritete: Služba VDS info i podrška žrtvama je prioritetno orijentisana ka praksi, odnosno, ka pružanju neposredne pomoći i podrške žrtvama, dok VDS centar za istraživanja i edukaciju ima pre svega za cilj razvoj teorije i unapređenje prava žrtava na širem društvenom planu.

Služba VDS info i podrška žrtvama radi u okviru Viktimološkog društva Srbije od 2003. godine. Služba je namenjena svim osobama koje su bile izložene nekom povređujućem ponašanju, žrtvama kriminaliteta i kršenja ljudskih prava, ženama i muškarcima. Služba pokušava da odgovori na najčešće potrebe osoba koje joj se obraćaju i pruža:

- Informacije o pravima i načinima na koje ih mogu ostvariti
- Poverenje, razumevanje i osnažujuću podršku
- Razmatranje mogućnosti za rešavanje problema
- Aktiviranje podrške u porodici i socijalnoj sredini
- Informacije o psihološkim reakcijama i dinamici oporavka

- Praktične informacije za ponovno uspostavljanje životnih tokova posle traumatičnog događaja
- Upućivanje u nadležne i specijalizovane institucije/organizacije u zavisnosti od konkretnih potreba u Beogradu i Srbiji.
- Praćenje i podršku na sudu i u kontaktima sa državnim institucijama.

Žrtve mogu kontaktirati Službu putem telefona, e-mail/a ili postaviti pitanje na internet stranici VDS. Od osnivanja Službe do danas, Službu je kontaktiralo više od 5000 žrtava. Razlozi za obraćanje Službi su u najvećem broju bili problemi i nasilje na radnom mestu, nasilje u porodici i, u nešto manjem broju, kršenje ljudskih prava, prevare, razbojništva i slično.

Podrška žrtvama zasniva se na sledećim principima: poverenje, poštovanje, poverljivost, osnaživanje i autonomija volje žrtve da preduzme ono što smatra da je najbolje za nju.

Program za žrtve

Promovisanje mera restorativne pravde

U okviru projekta Promocija alternativnih sankcija i mera restorativne pravde, Viktimološko društvo Srbije je razvilo novi program za žrtve.

Polazna osnova za koncipiranje novog programa za žrtve bila je analiza dosadašnjeg rada Službe VDS info i podrška žrtvama, koja pokazuje da mnoge žrtve mogu da ostvare svoja prava i razreše svoje probleme (sukobe, sporove) van pravosudnog sistema, koristeći principe restorativne pravde. Ovaj program ima za cilj podizanje svesti potencijalnih i aktuelnih žrtava o mogućnostima šireg korišćenja restorativnih pristupa, posebno medijacije, jačanje sopstvenih potencijala i orijentaciju na rešavanje problema.

Restorativna pravda predstavlja pristup rešavanju sukoba, uključujući krivična i druga kažnjiva dela, koji polazi od potreba žrtve, zajednice i učinioca i okuplja sve strane u sukobu (sporu) kako bi im se pomoglo da zajedno, na miran način, putem dijaloga, razreše svoje sukobe i probleme i postignu sporazum o tome na koji način nastala šteta može da bude popravljena ili nadoknađena. Restorativna pravda je obnavljajuća pravda, koja nastoji da popravi/nadoknadi nastalu štetu i popravi narušene odnose i omogućiti poboljšanje međuljudskih odnosa u zajednici. Ona takođe nastoji da dovede do osnaživanja i žrtve i učinioca i da omogućiti da se oni ponovo integrišu u društvo.

Praktična primena programa započela je 1. septembra 2014. godine, a njegova primena biće nastavljena i po okončanju projekta.

U okviru programa razvijene su sledeće usluge koje se pružaju žrtvama:

- Informacije vezane za mogućnosti upotrebe restorativnog dijaloga u cilju rešavanja konflikata;
- Informacije vezane za važnost koncentrisanja na sadašnji trenutak i rešavanje problema;
- Informacije vezane za korišćenje sopstvenih potencijala;
- Detaljne informacije o procesu medijacije, posebno:
 - Informacije o tome kako se dolazi do sporazuma;
 - Informacije o prednostima medijacije za žrtve koja uključuje povratak samostalnosti i dostojanstva;

- Informacije o potencijalnim rizicima i mogućnostima sekundarne viktimizacije u toku postupka medijacije;
- Informacije vezane za izbor medijatora.
- Pripremu za ulazak u proces medijacije;
- Podršku u toku i posle procesa medijacije.

Program je realizovan na sledeći način:

- U cilju povećanja dostupnosti informacija žrtvama, pripremljen je materijal koji pruža detaljnije informacije o pojmu, ciljevima i principima restorativne pravde, potom o restorativnim pristupima koji se zasnivaju na primeni restorativnog dijaloga, i posebno o medijaciji. Materijal je postavljen na internet stranicu VDS i dostupan je na sledećem linku: [/www.vds.org.rs/Tekuci-ProjektiPromovisanjeAlternativnihSankcija.htm](http://www.vds.org.rs/Tekuci-ProjektiPromovisanjeAlternativnihSankcija.htm).
- Obučeno je 16 volontera/ki i saradnika/ca VDS da daju informacije vezane za medijaciju i primenu restorativnog dijaloga. Naime, obavezna obuka volontera VDS je dopunjena sadržajima koji se odnose na korišćenje restorativnih pristupa, posebno onih koji se zasnivaju na restorativnom dijalogu i to kako u cilju jačanja kapaciteta volontera/ki za pružanje pomoći žrtvama, tako i u cilju prenošenja znanja o restorativnom dijalogu žrtvama, kako bi žrtve bile osnažene za njihovu primenu u rešavanju problema sa kojima su suočene.
- Redovno je ažurirana baza podataka organizacija i institucija koje pružaju pomoć žrtvama.
- Osmišljena je i štampana brošura namenjena žrtvama – Pomoć i podrška žrtvama – u kojoj su sadržane informacije o uslugama koje nudi služba za žrtve Viktimološkog društva Srbije VDS info i podrška žrtvama, s posebnim fokusom na usluge vezane za proces medijacije. Brošura je distribuirana prilikom drugih aktivnosti na projektu kao i prilikom medijske kampanje. Takođe, brošura je dostupna na internet stranicama VDS i FCD <http://www.vds.org.rs/File/LIFLET%20zrtve%2002.pdf> <http://www.centaronline.org/sr/publikacija/1726/pomoc-i-podrska-zrtvama>

Podaci Službe VDS info i podrška žrtvama pokazuju sledeće:

- U toku realizacije programa, 246 žrtava je kontaktiralo službu (181 žena i 65 muškaraca) i dobilo traženu pomoć i podršku. Ostvareno je ukupno 492 kontakta sa žrtvama, što znači da su neke žrtve kontaktirale Službu više puta. Podrška svim žrtvama je pružena uz korišćenje principa restorativne pravde.
- 200 žrtava je dobilo informacije vezane za upotrebu restorativnog dijaloga u cilju rešavanja problema.
- Ukupno 50 osoba (38 žena i 12 muškaraca) informisano je o medijaciji i drugim merama restorativne pravde.

Program je realizovao VDS tim u sledećem sastavu: Jasmina Nikolić, rukovoditeljka Službe VDS info i podrška žrtvama, Mirjana Tripković, koordinatorka Službe; Volonteri: Milica Popović, Una Radovanović, Bejan Šaćiri i Branislav Urošević, koji su bili asistenti na projektu; Jelena Kukanjac, Dunja Babić, Nađa Šarenac, Milica Milosavljević, Milica Mudrinić, Jelena Matić, Jelena Lupšić, Andrea Veselinović, Ivana Saveski, Irena Pejić, Maja Bojović, Sara Stojković i Tamara Čakarević. Program je realizovan uz superviziju direktorke VDS, prof. dr Vesne Nikolić-Ristanović i ekspertsku pomoć dr Sanje Čopić.

Program za osuđena lica

Podizanje svesti o uticaju krivičnog dela na žrtve i o restorativnoj pravdi

U okviru projekta Promocija alternativnih sankcija i mera restorativne pravde, Viktimološko društvo Srbije je razvilo Program za podizanje svesti o uticaju krivičnog dela na žrtve i o restorativnoj pravdi. Ovaj program je namenjen osobama koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Program je probno realizovan tokom aprila 2015. godine u Kazneno popravnom zavodu (KPZ) za žene u Požarevcu. To je prvi program baziran na principima restorativne pravde, koji je sproveden u jednom zatvoru u Srbiji. Program je probno realizovan u Kazneno popravnom zavodu za žene, ali se može primenivati i u zavodima za muškarce, a uz izvesne modifikacije i u zavodima za maloletnike. Realizacija programa se odvijala kroz šest dvočasovnih radionica.

Ciljevi programa su bili: lični razvoj, bolje razumevanje sebe i drugih, učenje veština komunikacije u duhu restorativne pravde, podizanje svesti o uticaju krivičnog dela na žrtve i potrebama žrtava različitih povređujućih događaja, kako bi se delovalo u pravcu prevencije povrata, ali i viktimizacije samih osuđenica. Tokom radionica, realizovane su i vežbe opuštanja i disanja s ciljem da osuđenice nauče da se opuste, da se fokusiraju na sadašnji trenutak, da nauče da osećaju i vole svoje telo, prepoznaju svoja i tuđa osećanja i potrebe i da razvijaju pozitivni odnos prema drugima.

Ovaj program je omogućio:

- Bolje razumevanje uticaja kriminaliteta na žrtve kod osuđenica;
- Razumevanje posledica koje krivično delo ostavlja na žrtve i njihove porodice, ali i na same osuđenice i njihove porodice;
- Prihvatanje principa restorativne pravde, posebno restorativnog dijaloga, i usvajanje i dalje praktikovanje vežbi opuštanja.

Razvijanje i priprema za realizaciju

Priprema za realizaciju programa se odvijala na sledeći način:

- Istraživanje postojećih programa za osuđena lica, koji imaju za cilj podizanje svesti o pravima i potrebama žrtava i koji se zasnivaju na principima restorativne pravde, a koji se primenjuju u zatvorima u svetu;
 - Analiza 53 programa, koji se primenjuju u zatvorima u Evropi, Americi, Kanadi i Australiji;
 - Razvijanje Programa za podizanje svesti o uticaju krivičnog dela na žrtve i o restorativnoj pravdi uz korišćenje iskustava iz sveta i prethodnog iskustva VDS u radu sa ženama koje se nalaze na izdržavanju kazne u KPZ u Požarevcu;
 - Predstavljanje Programa i njegovih ciljeva Upravi KPZ u Požarevcu;
 - Uključivanje Programa za podizanje svesti o uticaju krivičnog dela na žrtve i o restorativnoj pravdi u program postupanja Službe za tretman;
 - Odabir učesnica za Program koji se odvijao na sledeći način:
- i) Zavod je predložio 25 žena koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora za učešće u Programu. Kriterijum koji je VDS predložio za odabir osuđenica bio je da su osuđenice osuđene za krivično delo prilikom koga je oštećena konkretna osoba i da im kazna ističe u narednih 6 meseci.
 - ii) Vođeni su informativni intervjui sa osuđenicama, koje je predložio Zavod. Cilj intervjua bilo je pred-

stavljanje programa i identifikovanje zainteresovanosti osuđenica za prisustvovanje radionicama. Informativne intervjuje sa predloženim ženama su obavile Jasmina Nikolić i Mirjana Tripković. Prilikom intervjua, 19 osuđenica je izrazilo zainteresovanost za prisustvovanje Programu, dok su četiri žene same odlučile da ne prisustvuju Programu (dve žene su rekla da nemaju potrebu za ovom vrstom programa, jedna žena je izlazila iz zatvora u vreme početka realizacije programa i jedna žena je u vreme realizacije radionica imala druge aktivnosti).

- iii) Finalni odabir učesnica Programa sproveo je VDS tim. Na osnovu analize informativnih intervjua došlo se do zaključka da sedam žena ne mogu da prate radionice zbog svojih psiho-fizičkih karakteristika (oštećenje sluha, govorni poremećaj, poremećaj u socijalnim kontaktima i slično).

Realizacija programa

Program je realizovan tokom aprila 2015. godine. VDS tim je realizovao 6 dvočasovnih radionica u prostorijama KPZ za žene u Požarevcu. Radionice su se održavale dva puta nedeljno u terminu od 16.00-18.00 časova.

Dvanest žena je započelo program. Tokom trajanja programa, jedna žena je odustala iz zdravstvenih razloga, a pet iz ličnih razloga. Šest žena je prisustvovalo svim radionicama i one su na kraju programa dobile potvrdu o učestvovanju.

Informativnim intervjuima, kao i svim radionicama, prisustvovala je zamenica upravnika KPZ za žene u Požarevcu, Anka Gogić-Mitić. Takođe, radionicama je prisustvovala radnica službe za tretman Aleksandra Pešić.

Na razvijanju i realizaciji programa radio je VDS tim u sledećem sastavu: prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović, dr Sanja Čopić, Jasmina Nikolić, Mirjana Tripković, dok je Branislav Urošević kao asistent pomogao u pripremama i realizaciji programa.

Tokom svih radionica korišćena su pravila komunikacije koja su primerena restorativnom dijalogu. Pravila su se odnosila na važnost:

- a. Slušanja druge osobe bez obzira na slaganje ili ne slaganje
- b. Svesti o sebi i drugima u svakom trenutku
- c. Povezanosti lične povređenosti i agresivnosti u komunikaciji
- d. Korišćenja JA govora
- e. Prihvatanja da razni ljudi vide iste stvari drugačije
- f. Poštovanja sebe i drugih
- g. Provere razumevanja pre reagovanja
- h. Prihvatanja odgovornosti za rečeno i učinjeno
- i. Predlaganja rešenja umesto kritikovanja i napada na druge
- j. Pohvale drugih kada urade nešto dobro
- k. Pokazivanja kajanja ukoliko se pogreši ili povredi druga osoba

Teme radionica bile su:

- Opuštanje, koncentracija i fokus na sadašnji trenutak;
- Prepoznavanje različitih oblika viktimizacije i njihovih posledica na žrtve;
- Moguće reakcije na povređujuća ponašanja u svakodnevnom životu;

- Podizanje svesti o potrebama žrtava i učinilaca i mogućnostima restorativne pravde u saniranju posledica viktimizacije i sprečavanju novih problema;
- Podizanje svesti o značaju podrške, aktiviranja sopstvenih resursa i restorativnih pristupa za dolaženje do konstruktivnog i trajnog rešenja problema
- Evaluaciona radionica koja je realizovana kroz pisanje pisma izvinjenja i oprostaja onim osobama koje su učesnice radionica povredile.

Na svakoj radionici osuđenice su 15 minuta radile vežbe za relaksaciju i opuštanje. Ove vežbe imale su za cilj da osuđenice nauče da se opuste, da se fokusiraju na sadašnji trenutak, da nauče da osećaju i vole svoje telo, da prepoznaju svoja i tuđa osećanja i potrebe i da razvijaju pozitivni odnos prema drugima. Evaluacija ovih vežbi je rađena na svakoj radionici. Same evaluacije su pokazale da su učesnice programa jako dobro prihvatile ove vežbe, da ih smatraju korisnim i da su pokušavale same da ih primenjuju posle radionica. To ilustruju reči jedne osuđenice:

„Meni je bio jako prijatan Vaš glas. U početku su mi mišići bili napeti jako. Kao da su, znate... Onda mi se polako kao da se svaki mišić opustio, i osetila sam i travu i sunce.“

Na prvoj radionici učesnice su popunjavale upitnik, koji je imao za cilj da proveri njihovo znanje vezano za potrebe i povrede žrtava. Nešto modifikovan upitnik, koji je imao za cilj da izmeri stečena znanja, osuđenice su popunjavale i na kraju programa. Završni, evaluacioni intervjui pokazali su da su učesnice unapredile svoja znanja vezano za potrebe žrtava i prepoznale VDS kao službu kojoj mogu da se obrate kada imaju neke dileme ili probleme.

Osnovni cilj celog programa je bio podizanje svesti osuđenica o uticaju krivičnog dela koje su učinile na žrtve. U cilju postizanja ovog cilja korišćeni su različiti metodološki pristupi. Jedan od njih je bio sagledavanje povreda koje su nanete žrtvama. O tome kako su učesnice programa videle povrede koje su nanele svojim žrtvama govore reči jedne osuđenice:

„Osoba se osećala jako loše, tukla sam je, to je bilo jedno dete, želela sam da mi donese pare kako zna i ume, ja sam bila pod drogom. Jako se loše osećala, pokušala je da beži par puta, mene je droga uzela pod svoje, ne znam da kontrolišem svoj bes kada sam u krizi. U takvoj situaciji sam i ubola dečka nožem, uopšte me nije zanimalo ko je meta. Gurnula sam ženu niz stepenice samo da bih uzela torbu. Ona je počela da vrišti, ja sam počela da je šutiram da bi pustila torbu, ona je zvala u pomoć. Čak sam i rođenu majku tukla da mi da pare da bih uzela drogu, možda me je zato ostavila u domu. ..“

Osuđenicama je na poslednjoj radionici data brošura nastala na ovom projektu Pomoć i podrška osobama koje izlaze iz zatvora. Ova brošura je namenjena svim ženama koje napuštaju Kazneno popravni zavod u Požarevcu i ima za cilj da im da osnovne informacije koje im mogu biti od koristi u njihovim naporima da izgrade svoj život na slobodi po isteku izdržavanja kazne zatvora i na taj način doprinese njihovoj boljoj integraciji u zajednicu. Osim učesnica programa, svaka žena koja izlazi iz KPZ za žene u Požarevcu u narednom periodu dobiće ovu brošuru. Brošura obrađuje sledeće teme:

- Važne informacije vezane za izlazak na slobodu;
- Informacije o obavezama po izlasku;
- Važni telefonu u nepredviđenim situacijama i informacije o VDS i uslugama koje osuđenicama nudi Služba VDS info i podrška žrtvama.

Evaluacija programa

Evaluacija programa je urađena na nekoliko načina:

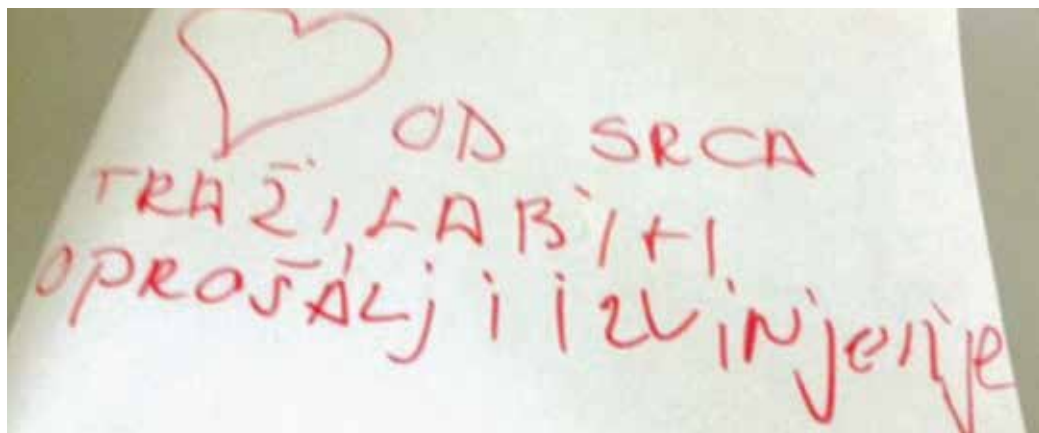
- a) Posle svake radionice učesnice su iznosile svoje utiske o konkretnoj radionici;
- b) Na poslednjoj radionici, osuđenice su imale zadatak da napišu pismo oprostaja, koje je potom analizirano;
- c) Mesec i po dana po okončanju programa vođeni su intervjui sa učesnicama Programa;
- d) Na evaluacionom sastanku VDS tima;
- e) Od strane Loren Walker <http://www.lorenwalker.com/> međunarodno priznate stručnjakinje za restorativnu pravdu.

Utisci učesnica na kraju radionica su bili pozitivni. Reči koje su one koristile da opišu kako se osećaju na kraju radionica su bile: super, opušteno, bolje nego na početku, tužno jer se radionica završila, željno iščekujem sledeću radionicu, promena za 180 stepeni, i dr.

Na poslednjoj radionici urađen je jedan vid evaluacije. Zadatak koji su osuđenice imale bio je da napišu, ili usmeno kažu ono što bi napisale, u pismu oprostaja, koje bi uputile onim osobama koje su povredile učinivši krivično delo zbog koga se nalaze u zatvoru. Sve žene su pokazale želju da se izvine osobama koje su povredile što pokazuju sledeći citati:

„Ja sam ovde za tešku krađu, i ne poznajem tu osobu. Izvinjenje mogu, ali ne znam da li bi mi ta osoba oprostila. Ako mene povredi neko, ja opraštam, ali zavisi kojim putem. „

„Izvini što sam te tukla. Uzela me je droga, ali i nije samo droga kriva. Na početku kazne sam bila ljuta, sad nisam toliko. Bol nije lak, a imam bol. Imala je i ona bol. Ona sad ima traume, oseća se grozno prosto, pipao je čovek od 50 godina. Na početku sam bila ljuta. Sada joj se stvarno izvinjavam. I ako su me kaznili ! Kako kazna odmiče, ja sam se promenila. Od mog izvinjenja, mislim da ona nema ništa. Sada kad bih izašla, ne bih opet radila to, setila bih se bola. Posao koji sam radila, ne bih ponovo radila, možda bih se bavila prostitucijom, trgovinom nikada. Zamislite sestru neko da vam tako uzme. Mnogo sam se promenila od kako radim. A kako bi nama bilo u njihovoj koži (devojaka koje je podvodila). „Dajem ti toliko i toliko kondoma, i to moraš da potrošiš!“, tako sam ja terala devojke, ali sam i ja to doživela. Nije kriva samo droga, nije droga razlog..... „

„Ima razloga. U svakom slučaju, svako ima razlog što je ovde. Napisala bih zbog čega (je izvršila krađu), šta mi je trebalo, da mi oprost. Na primer, za svoj slučaj, ja sam ovde za 23000 evra. Ja sam ušla, uzela pare i izašla. Putem pisma, ne znam, mislim da mi ne bi oprostio. Možda bi razumeo moje potrebe, a na drugu stranu, možda i ne bi. Možda za život, trebale su mi para, da mu tako objasnim, za hranu za decu, ne drogiram se, samo za život. Kupila sam kuću, i deci šta treba. Na jednu stranu se kajem što porodica ispašta, nikada nisu bili odvojeni od mene. Ja sam bila onda samohrana majka, trudna, razvedena, sa detetom od 3 godine. Puno se kajem. Deca su dobro. Svaki dan se čujem s njima...”

VDS tim je po okončanju radionica organizovao evaluacioni sastanak na kome je analizirana metodologija i sadržaj radionica. Zaključak evaluacionog sastanka je bio:

- Metodologija radionica je bila dobra, ali se može unaprediti na način da se olakša aktivno učešće svih žena i izbegne situacija neravnomernog učešća pojedinih žena;
- Sadržaj radionica zahteva manje izmene koje se odnose na promenu redosleda obrađivanja pojedinih tema.
- Pravila komunikacije su ocenjena kao veoma dobra i u daljem razvijanju programa mogu se još više inkorporirati u sadržaj radionica.

Program je takođe evaluiran od strane Lorenn Walker, međunarodno priznate stručnjakinje za restorativnu pravdu. Njeno mišljenje vezano za metodologiju i teme radionica je bilo veoma pozitivno. Sugestije koje je ona navela su sledeće:

- Radionice treba organizovati na način da svi sede u krug;
- Potencirati još više pozitivne pomake i pozitivan stav prema životu
- Davati domaće zadatke i na taj način aktivirati osuđenice između radionica (što je korišćeno)
- Dati osuđenicama primer pisanja pisama izvinjenja i oprostaja. Primeri su dostupni na internet stranici www.apologyletter.org. VDS tim će uskoro prevesti ovu internet stranicu na srpski i uz pomoć prof. Walker ona će biti dostupna svim građanima Srbije.

U cilju dodatne evaluacije programa urađeni su intervjui sa osuđenicama koje su završile obuku, i to mesec i po dana po okončanju programa. Ovim intervjuima želeli smo da saznamo kako su radionice uticale na učesnice lično i njihove odnose sa drugima (u zatvoru i van njega), sa posebnim akcentom na uticaj na vršenje krivičnog dela i odnos prema onima koje su povredile.

Interjue sa učesnicama programa vodile su: prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović i Jasmina Nikolić.

Analiza evalucionih intervjua pokazala je sledeće:

Sve učesnice su rekle da su unapredile svoje ukupno znanje vezano za obrađivane teme. Jedna učesnica je ovako opisala unapređenje svog znanja na radionicama:

„Ja sam za krađu ovde ali sam naučila od drugih žena o drugim delima o nasilju u porodici, trgovini,... Naučila sam puno o žrtvama, kako se drugi osećaju kad im je nešto oduzeto, kad je neko prebijen, šta im treba. Najbolje da se zaradi od svoje muke i da se ne oduzimaju tuđe stvari. Najveći bol je što sam ostavila decu i njima nanela bol i nikad više neću da uradim to.”

Neke učesnice su program ocenile na sledeći način:

„’.....Ukupno dobar je program. Važno je da neko brine o nama, da se promenimo na bolje, da neko pokušava da nas razume i da mogu da iskažem šta osećam. A tu priliku nisam imala ni

u zatvoru ni kod kuće. Ljudski pristup, niste na nas gledali kao na osuđene već kao na ljude, ovde to nemam, i pozdravljam što ste i sada sa nama. VDS ima najljudskiji odnos sa nama, kao da ste došli iz EU, iz Francuske...Nosim sa sobom ono da mogu da se obratim VDS ako negde zapne. Mogu da se poverim i za neke ružne stvari ako se dese. Svaki nasilnik je nekada bio žrtva, a niko u to nije zagrebao..."

"Radionice su me obradovale jer će pomoći mnogim ljudima da shvate da su pogrešili, da ne rade to. Posle radionica sam uvidela da nije trebalo tako, da je trebalo govoriti. Pokazalo mi je da treba da se otvorim, da ne ćutim o onome što me boli. Osećala sam se sigurno, jer me je neko saslušao bez okrivljavanja – i kao žrtvu i kao nasilnika."

Sve učesnice su rekle da je program uticao na njih da se promene. Promene koje su navele odnose se na njihov boravak u zatvoru, ali i na promene koje očekuju kad izađu na slobodu.

"Shvatila sam neke stvari koje sam uradila a sa ovog gledišta bih uradila drugačije. Ali pošto ne mogu ispraviti gledam unapred da ne budem brzopleta (tri puta meri jednom seci). Promenila sam se u smislu da budem više koncentrisana na sebe. Tu izreku ću više upotrebljavati kad nešto hoću da uradim, da kažem, da oprostim. Tome su radionice doprinele mada sam sebe i pre analizirala. Dosta mi je koristilo to što su druge žene pričale, ja sam ćutljiva i ne volim u nepoznatom društvu da pričam. Treba da steknem poverenje. Podstakle su me priče drugih da tu izreku koristim. da sam je pre koristila ne bih bila ovde."

Razgovorom, uz poštovanje drugih i njihovog drugačijeg viđenja stvari, uvažavanja problema koje imaju, kroz pažljivo slušanje, sve osuđenice su pokušale da reše neke sukobe koje su imale posle okončanja programa. Kako su stečena znanja u programu koristile, vidi se iz sledećih reči pojedinih osuđenica koje su prošle program:

"U prvom paviljonu sam imala sukob sa jednom ženom. Bas se ticalo mene. Dovala sam sebe u stanje nirvane. Pokušala sam da napravim balans da popravim odnos sa tom ženom. Znala sam da se iskontrolišem iako želudac radi."

"Vratila sam se jednom s posla i otišla da se tuširam. Za radno angažovane ne može da se čuva kabina za kupanje. Iznervirala sam se jer je jedna zatvorenica čuvala kabinu i htela sam da je udarim. Ali sam se uzdržala i okrenula se i otišla u sobu. Rekla sam joj "Skloni se udariću te", ali pre nego što sam podigla ruku rekla sam sebi Z. smiri se. Morala sam da se kupam hladnom vodom ali bolje i tako nego da sam je povredila. Nema smisla tući se sa bilo kim, čemu to vodi?"

Sve osuđenice su rekle da su vežbe opuštanja bile korisne, sve su probale da ih samostalno primenjuju, ali je većina navela da ih je teško primenjivati u sobi sa drugim ženama, koje ih dekoncentrišu. Mogućnost redovne primene vežbi su sve žene pozitivno ocenile. Sve učesnice smatraju da je sposobnost da se opuste i budu potpuno koncentrisane važna za njihov budući život i to su izrazile na sledeći način:

"Tišina, koncentracija na problem da se otvori glava i mozak da razmišljate. Kad si opušten možeš da razmišljaš."

"Da, ali uvek kažem mogla sam još bolje. Kada mi je vaspitačica rekla da izbrojim do 10, rekla sam joj da dok ja izbrojim do 10 ja ću da je ubijem. Ali nije tako, brojala sam do 10."

Vezano za način na koji koriste vežbe opuštanja, koje su naučile tokom programa, učesnice su rekle sledeće:

„Da, još primenjujem. Pre spavanja ili posle posla kada se okupam.”

„Opuštam mozak, ne razmišljam ništa što je loše, samo pozitivno, zaspim. Malo se mrdam, uzmem vežbu i zaspim. ...“

„Za bolove. Kad me je bolela noga, zamišljala sam da mi je noga u pesku i da mi izvlači bol.”

Osuđenice smo pitale da li su razmišljale o osobama koje su povredile i da li su radionice doprinele da promene odnos prema tim osobama. Četiri žene su rekle da su razmišljale, jedna žena smatra da nikog nije povredila, a jedna nije dala odgovor na ovo pitanje. O povredama koje su nanele drugim osobama učesnice programa su rekle sledeće:

„Mislila sam o svojoj sestri, bratu koje sam povredila rečima. Mislila sam o izvinjenju, kajanju. To mi je puno koristilo.”

„Mislila sam i pre toga. Ima šanse da ljudi budu manje povređeni – da pričaju o tome i da ne postanu nasilni, da se obrate VDS. Koga god sam povredila tog sam i volela.”

„Razmišljala sam da li sam toj osobi oduzela nešto što joj je jako bitno i bilo mi je jako žao.”

Sve žene su rekle da su o radionicama pričale drugim ženama u KPZ i da postoji zainteresovanost za ovakve programe.

Neke osuđenice su dale i predloge za nastavak programa:

„Treballo bi još makar 6 radionica. Ili čak 12. Da još pričamo o delima, o svemu otvoreno. Uvek mi je bilo lepo na kraju, i žao kad smo završavali. Iako smo bile umorne. Treba pričati baš o delima, da svi pričaju, ne samo pojedine..”

„Da se uključuju i druge žene, ako ste mene promenili vi, komandirica i vaspitačica, onda ćete i njih, jer sam ja bila problematična, lomila sam i staklo i svašta.”

„Malo vežbi, priče, smeha – kad nas nešto muči a mi imamo priliku da popričamo.”

Lokalni okrugli stolovi

Tokom projekta održali smo četiri okrugla stola u Zrenjaninu, Nišu, Kragujevacu i Leskovacu, sa ciljem da se među relevantnim lokalnim akterima poveća interesovanje za alternativne sankcije. Ovaj način promocije šire primene alternativnih sankcija naišao je na veliku podršku od strane svih zainteresovanih sagovornika, a na lokalnim okruglim stolovima su bili zastupljeni predstavnici svih institucija koji su na neki način uključeni u sistem izricanja i sprovođenja alternativnih sankcija. Okruglim stolovima su tako prisustvovali sudije osnovnih, viših i apelacionih sudova, prekršajnih i prekršajnih apelacionih sudova, tužioci i zamjenici tužioca osnovnih i viših tužilaštava, poverenici

za izvršenje alternativnih sankcija, predstavnici policijskih uprava, zaposleni u centrima za socijalni rad koji su nadležni za izvršavanje vaspitnih naloga i posebnih obaveza, predstavnici nevladinih organizacija iz pomenutih gradova, kao i predstavnici lokalnih medija, koji su u značajnom broju bili zainteresovani za praćenje ove teme.

Učesnici okruglih stolova su bili veoma otvoreni da govore o svojim iskustvima kada je u pitanju iziracanje i sporvođenje alternativnih sankcija i mera restorativnog karatera. Inspirisani nalazima istraživanja stavova građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi, koji su im ovom prilikom predstavljani, prisutni su ukazali na prepreke sa kojima su susreću u praksi, kao i na neophodne izmene zakona i podzakonskih propisa koje bi omogućile širu i lakšu primenu alternativnih sankcija.

Zaključci okruglih stolova su bili osnov i smernice za formulisane preporuka upućenih donosiocima odluka, koji su prethodno bili diskutovani kroz radionice sa predstavnicima organizacija civilnog društva i na nacionalnoj konferenciji.

Povereničke službe

Opšte je poznato da se širi mreža povereničkih kancelarija u Srbiji, od onih 5 od pre četiri godine, među kojima je u Kragujevcu jedna od prvih kancelarija otvorenih u Srbiji, sada ih ima 25, i u toku je stalna obuka za nove poverenike koji će raditi u kancelarijama koje su otvorene ili čije se otvaranje planira. U septembru se očekuje upošljavanje 7 novih poverenika, tako da se dosta radi na kapacitetima za izvršenje alternativnih sankcija. Od zaposlenih koji rade na prijemu odluka u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija dobijena je informacija da svakog dana sve više i više odluka stiže, u skladu sa merama predviđenim novim zakonom i pravilnikom za izvršavanja krivičnih sankcija i mera.

Na seminaru namenjenom razmeni znanja među poverenicima, pravljen je poređenje, pa je poznat podatak konkretno za Niš da je u tom trenutku seminar na izvršenju alternativnih sankcija i mera bilo samo 30 osoba manje u odnosu na broj smeštenih osuđenika u Kazneno popravnom zavodu u Nišu, što govori o masovnosti izricanja ovih sankcija. Postoje sredine u kojima su alternativne sankcije prepoznate kao dobre i u kojima se teži ka njihovoj većoj primeni. S tim u vezi Vojvodina značajno prednjači, Beograd pa Niš, pa nije iznenađujuće što su građani Niša prilično upoznati sa alternativama i merama restorativne pravde kako je pokazalo istraživanje.

U Kragujevcu se polako razvija primena alternativnih sankcija i mera. Najzastupljenija je kazna zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. Pre svega primena ovih mera, i učestalost njihovog izricanja zavisi od donosioca odluka koji izriču te mere, od njihove svesti, ali i od ličnosti izvršioca dela i podobnosti u odnosu na koje se mogu izreći i izvršiti te mere. To nisu sankcije koje se mogu primenjivati prema svima, postoji populacija na koju se one odnose. Prisutan je emotivni stav i sažaljenje prema licima koja su starije dobi, ženama, a ređe prema muškarcima starijim od 20 godina. Treba pre svega voditi računa o načinima izvršenja krivičnog dela, o okolnostima pod kojima je krivično delo/ prekršaj izvršen i to treba da bude dominantno prilikom izricanja alternativa. Problem postoji kod nasilja u porodici, jer se često dešava da počinioци izvršavaju kaznu kućnog zatvora u prostorijama u kojima žive, što je potpuno paradoksalno, jer u tim istim prostorijama živi osoba koja je žrtva nasilja u porodici. Ovo govori da se alternativne sankcije izriču, ali sa druge strane, govori i o tome da se prilikom njihovog izricanja ne vodi računa o specifičnostima svakog pojedinog slučaja, tj. ne dolazi do individualizacije sankcije.

Kragujevac je specifičan po tome što je imao 10 presuda uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, koja je jedna od najefikasnijih alternativnih sankcija. Omogućava maksimalno tretmanski rad sa počiniocem, i mobilize se celo okruženje da se uključi u ovu meru. U saradnji sa prekršajnim sudovima raden je pilot projekat zamena neplaćenih novčanih kazni kaznom rada u javnom interesu, nakon čega je proistekla mogućnost da se neplaćene novčane kazne zamenjuju kaznom rada u javnom interesu. Ovakva praksa treba da bude svuda prisutna, jer se dešava u celoj Srbiji da lica koja ne plate novčane kazne za prekršaje budu smeštana u zatvor, na odsluženje prema principu 1 dan zatvora- 1000 dinara, pa se dešava da ljudi provode po 20 dana u zatvoru, a u gorim slučajevima 6-7 meseci za više prekršaja, što obesmišljava celu situaciju, jer se i iz državnog budžeta izdvajaju sredstva za odsluženje zatvorske kazne, lice ne plati kaznu na kraju, a može biti izloženo kriminalnoj infekciji. Od ovakve situacije ne postoji nikakva korist ni benefit već samo moguća šteta po počinioца i gubici za državu.

U vidu problema sa kojima se poverenici sreću, primetan je nedostatak ljudstva koji obavljaju povereničke poslove. Kotradiktorno je da lica koja su zaposlena u zatvorima kao vaspitači istovremeno izvršavaju alternativne sankcije u ulozi poverenika. U takvim situacijama nije moguće postići dovoljno rada na samom popravljaju ličnosti osuđenika a i mali su kapaciteti s obzirom na broj osuđenika koji odslužuju neku od alternativnih sankcija.

U nekim gradovima jesu osnovane povereničke službe, međutim određeno je da ove poslove obavljaju lica koja su stalno zaposlena u kaznenopopravnim zavodima, čak i ne borave u povereničkim kancelarijama, pa tako imamo situaciju da dva službenika, koja rade kao vaspitači u zavodu, obavljaju i poslove poverenika u odnosu na veliki broj osuđenih lica na alternativne sankcije. Tako je prisutna situacija u Zrenjaninu gde preko 1000 kazni rada u javnom interesu izrečenih od strane prekršajnog suda čeka na izvršenje, što se događalo zbog zamene neplaćenih novčanih kazni za kaznu rada u javnom interesu.

Centri za socijalni rad

Nedostatak sistema krivičnog pravosuđa je taj, što centri za socijalni rad u krivičnom postupku daju svoje mišljenje u delu kada se predlaže mera u slučaju nasilja u porodici, ali u toku krivičnog postupka ne budu konsultovani prilikom procene o odmeravanju krivične sankcije.

Na primer, u nekim zemljama povereničke službe i centri za socijalni rad su u konstantnoj komunikaciji sa sudovima, i imaju obavezu da u roku od 5 dana po hitnom postupku dostavljaju sve raspoložive informacije koje mogu doprineti prilikom odmeravanja kazne. Te informacije podrazumevaju odnose sa okolinom, sa rodbinom, informacije koje potiču od poslodavaca o ponašanju počinioca, i ostale informacije koje su značajne za određivanje sankcije shodno ličnosti učinioca. Centri za socijalni rad prema članu 283 Zakona o krivičnom postupku, sprovode programe tretmana počinioca nasilja u porodici povodom posebnih mera radi suzbijanja nasilničkog ponašanja. Problem nastaje zbog toga što propisima nije jasno naznačeno ko sporvodi ovakve tretmane i odakle se izdvajaju sredstva za njihovo sprovođenje, već se ovakvi program priključuju centrima za socijalni rad, koji i sami nemaju dovoljno kapaciteta za redovne poslove, dok je precizirano da nadzor nad sprovođenjem ovakvih tretmana vrše poverenici za alternativne sankcije. U 8 gradova u Srbiji se trenutno rade programi tretmana, što pokriva celu Srbiju, ali se mora jasno precizirati kako se ovakve mere izvršavaju, a ne ad hoc pripisivati Centrima za socijalni rad da ih sprovode u okviru savetovališta.

Ovakve mere su izuzetno dobre i imaju mnogo više efekta nego da se na primer izriču kazne kućnog zatvora za nasilnika bez ikakvih dodatnih obaveza, zato ih treba učiniti efikasnim.

Takođe, mora se raditi sa sudovima da precizno propisuju ovakve mere, jer neadekvatno propisivanje mera u odnosu na cilj i svrhu takve mere stvara zbrku i u radu centara za socijalni rad. Mora se raditi na tome da počinioci shvataju obaveznost ovakve mere i da imaju motivaciju da prođu celokupan tretman, jer je jako mali broj lica koja na kraju prođu celokupni tretmanski program pri savetovalištu. Uz pomenuto, nisu dobro razvijeni sistemi evaluacije uspešnosti ovakvih tretmana i na tome treba dodatno raditi.

Polazna osnova za bolju primenu je svakako izmena i usklađivanje pozitivnih propisa sa realnim potrebama, i donošenje propisa koji nedostaju.

Kada je reč o radu sa maloletnim počiniocima krivičnih dela, centri za socijalni rad rade i medijaciju, i izvršavaju posebne obaveze i vaspitne naloge koji se određuju prema maloletnicima. Poseban problem jeste što ne postoji pravilnik o izvršavanju vapsitnih naloga. U trenutku kada su 2006. godine ovakve mogućnosti predviđene zakonom, nisu postojali uslovi da se ovakve mere izvršavaju. Tek poslednje 2-3 godine, kroz projekte se osnažuje primena mere vaspitnog naloga prema maloletnicima. U odnosu na obavezu medijacije postoji problem što se nekada u ulozi mediatora nalaze centri za socijalni rad a nekad se ovakav postupak vrši pred sudijom za maloletnike, što negde dovodi do obesmišljavanja medijacije, jer ne može sudija biti to lice koje je medijator. Pored medijacije često se propisuju obaveze pohađanja školske nastave

ve, međutim, jako slabo se izriče rad u humanitarnim organizacijama, što je neophodno ojačati i obezbediti uslove za češću primenu ovakve mere, koja u svetu pokazuje dobre rezultate kada su maloletnici u pitanju.

Kada govorimo o posebnim obavezama prema maloletnicima, istaknuta je i neadekvatna formulacija pojedinih pojmova u Zakonu, jer se koristi izraz poravnanje. Poravnanje kao pojam podrazumeva neko materijalno davanje / činjenje, zbog toga je neophodno ovu meru preimenovati u posredovanje i tako je i posmatrati. Najneophodniji korak kada se govori o vaspitnim nalogima prema maloletnicima je usvajanje Pravilnika o izvršenju vaspitnih naloga i posebnih obaveza, na koji se čeka od 2006. godine.

U nekim lokalnim sredinama osnovani su i centri za pružanje socijalnih usluga prema maloletnicima, koji su takođe zaduženi kroz poverene poslove od strane lokalne samouprave za izvršavanje posebnih obaveza u odnosu na maloletnike ali i na rad sa roditeljima i maloletnicima.

Međutim, takvi gradovi su retki, pa ovakve službe je potrebno osnivati na teritoriji cele RS, a ne samo u okviru pojedinih donacija i projekata.

Sudovi

Mišljenje koje je više puta isticano je da sa alternativnim sankcijama treba vrlo oprezno postupati, posebno kada sistemi nisu zaokruženi do kraja i nedostaju kapaciteti za izvršenje alternativnih sankcija koje su izrečene, što u nekim slučajevima može dovesti do zastarevanja sankcije, što je najgora moguća situacija, jer ne dolazi do kažnjavanja počinioca, a i dovodi do gubitka poverenja društva u sudove i kazneni sistem. Druga loša stvar je nedovoljno informisanje sudija i neadekvatno izricanje alternativa prilikom čega se ne vodi računa o ličnosti počinioca, pa dolazi veoma često do situacije da se izriču uslovne osude kod nasilja u porodici, što stvara veoma opasnu i po žrtvu nepovoljnu situaciju, pogotovo što su ovakve pojave masovne, kao i kod krivičnog dela nedavanja alimentacije. Ne postoji praksa šireg primenjivanja uslovne osude sa zaštitnim nadzorom koja je daleko efikasnija sankcija od obične uslovne osude, ali razlozi tome su ne samo nezainteresovanost sudija da je izriču, već nedovoljni kapaciteti koji će nadzirati primenu takve sankcije. Običnu uslovnu osudu osuđeni ne shvata kao sankciju, i u tome je njena najveća mana, posebno kada dolazi do ponovnih izricanja iste sankcije prema istom počiniocu.

Načelo oportuniteta je bilo bolje uređeno u odnosu na žrtvu krivičnog dela u prethodnom zakonskom rešenju. Regulisanje ovog načela u sadašnjem obliku je dosta nepovoljnije po žrtvu, jer ne predviđa mogućnost da se žrtva krivičnog dela izjasni o ovakvom vidu kažnjavanja, što jako često dovodi do nezadovoljstva žrtve samim tokom krivičnog gonjenja.

Nedovoljno je uslova za primenu uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, zato se toliko retko i izriče. Međutim, potrebna je stalna edukacija ljudi koji rade u pravosuđu pod kojim uslovima izricati ovakvu sankciju. Previše je široko postavljeno 11 mera koje podrazumeva zaštitni nadzor, ne postoje uslovi za primenu svih tih mera, neke mere bi trebalo spojiti a neke ukinuti i dodatno precizirati. Zbog nejasnoće u pogledu ovih mera i šta one znače sudije se ne usuđuju da toliko često izriču ovu meru.

Posebna situacija i problem postoji kada je reč o prekršajnim sudovima. Prvi nedostatak je taj što prekršajnim sudovima nije zakonom data mogućnost da kaznu rada u javnom interesu izriču kao glavnu sankciju. Tek nakon sprovedenih pilot programa javila se mogućnost i polako ustalila praksa kod pojedinih sudova da neplaćene novčane kazne zamenjuju sa kaznom rada u javnom interesu. Međutim, zbog masovnosti ovakvih sankcija nakon pilot programa pojedine povereničke službe su usled nedostatka kapaciteta bile

zatrpane sa izvršenjem ovakvih sankcija, što stvara opasnost da se ova praksa kod prekršajnih sudova stopira, usled straha od zastarevanja sankcije.

Posebno se mora razvijati mogućnost postpenalnog prihvata, jer se sudovi skoro uopšte ne usuđuju da izriču uslovni otpust zbog nedostatka mogućnosti rada sa počiniocem koji bude uslovno otpušten, iako je zakonom predviđena ta mogućnost. Postpenalni prihvata se veoma sporo razvija u našoj zemlji, pa se s toga mora izuzetno delovati na uspostavljanju postpenalnog sistema.

Kazneno popravni zavodi

Kazneno popravni zavodi sprovode u odnosu na osuđeničke pojedine programe koji poseduju restorativni karakter, međutim, ističe se kao problem to što često ne dolazi do akreditacije takvih programa, i što se program ne vrše u kontinuitetu, nego su pretežno u formi pilota i nije izvesno da će stalno postojati. Ovakvi programi su, sa stanovišta predstavnika zavoda u kojima se izdržava kazna zatvora, izuzetno korisni, posebno kada se u njih uključuju i druga lica iz okruženja osuđenog i čitava zajednica, koja mu pomaže da se resocijalizuje. Statistike pokazuju da u slučajevima kada se primenjuju ovakvi programi, samo u 10% slučajeva dolazi do povrata.

Policijske uprave

Policijske uprave trenutno nemaju mogućnost da primenjuju alternativne mere i sankcije, što je istaknuto kao mana našeg sistema, posebno što u prekrivičnom postupku postoji mogućnost za primenu mera restorativnog karaktera, kada se govori o odnosu počinioca prema žrtvi.

Neki od predstavnika policijskih uprava su istakli da je primena alternativnih sankcija dosta dobra i korisna, ali da neke sankcije treba i pooštriti, da treba ići na alternative ali i na represiju. Službenici policijskih uprava su ovakvog stava jer su oni prvi koji se susreću sa žrtvom, i zbog posledica krivičnog dela koje se odražavaju na žrtvu smatraju da su u nekim slučajevima sankcije previše blage i da se tako ne postiže satisfakcija za žrtvu. Posebno blago postupanje ističu da postoji u odnosu na maloletnike, koji u slučaju kad im se izrekne neki vaspitni nalog ili na primer posebna obaveza izvinjenja, on uopšte ne može da shvati težinu svog dela, a takvu sankciju ne doživljava kao kaznu, jer mu je jednostavno da se izvini.

Ova aktivnost imala za cilj da poveća interesovanje, motivaciju i posvećenost lokalnih aktera u oblasti alternativnih sankcija, reforme kaznene politike i ljudskih prava. Uključenost najrelevantnijih predstavnika institucija u okruglim stolovima, kao i njihova spremnost da javno iznesu probleme sa kojima se susreću i koji otežavaju širu primenu alternativnih sankcija i mera restorativnog karaktera, pokazuje njihovo interesovanje za unapređenje sistema alternativnih sankcija, a nama daje opravdani osnov za nastavak aktivnosti u promovisanju šire primene alternativa kazni zatvora.

S druge strane, uključenost medija i njihova zainteresovanost da snimaju i objavljuju priloge o aktivnostima na ovom projektu, posebno održavanje okruglih stolova i kasnije direktnih uličnih akcija, pokazuje naš uspeh u informisanju šire javnosti o benefitima alternativnih sankcija u odnosu na kaznu zatvora.

Kampanja javnog zagovaranja „Podržite vanzavodske sankcije u vašoj sredini“

Kampanja “Podržite vanzavodske sankcije u vašoj sredini” uključivala je direktne medijske aktivnosti i aktivnosti za podizanje vidljivosti.

Na samom početku projekta održana je konferencija za medije, kako bi im bio predstavljen projekat i buduće aktivnosti na njemu, a ujedno, gostovanjem načelnice odeljenja za tretman i alternativne sankcije Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Dušanke Garić, uspeći smo i da putem medija prenesemo čime se bave povereničke službe, na koji način se izražavaju alternativne sankcije kao i koje su koristi od izricanja ovih sankcija i mera umešto kazne zatvora.

Vest o konferenciji za medije, kao i o početku projekta preneti su u 13 elektronskih i štampanih medija.

Kampanja je sprovedena u Begoradu, Nišu, Kragujevcu, Leskovcu i Zrenjaninu. Tako su građani ovih gradova bili informisani o projektu preko štampanih reklama koje smo postavili na najprometnijim javnim mestima: autobuskim stanicama, u blizini šetališta, na stajalištima najfrekventnijih linija gradskog saobraćaja.

U direktnim razgovorima na uličnim akcijama građani su imali prilike da razgovaraju sa našim aktivistima, kao i da izraze svoj stav o alternativnim sankcijama, gde većina njih daje podršku za ovaj vid kažnjavanja, kada su u pitanju lakša krivična dela i prekršaji.

Predstavljen projekat „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera“ **Zatvorska ćelija kao poslednja opcija**

Alternativne kazne čuvaju budžet

„U 2013. godini izrečeno je 257 kazni za kaznivih delova, koje se izvede u 24.000 radnih sati. Ten radno je izvedeno poboljšanje od 12.730.360 dinara. Ono na kojem slučaju je izrečeno kazni 25 godina u kaznenoj ustanovi, što bi izložen koštao nešto više od 46.000 evra“, navela je Dušanka Garić, načelnica odeljenja za alternativne kazne.

„Najpre su se primenjivale uslovne kazne i rad u javnom interesu, a odskoro se koristi i institut kućnog pritvora – kaže Garićeva i dodaje da otkako su počele da se primenjuju alternativne kazne, broj kratkih zatvorskih kazni, do godinu dana, smanjio se na 60 odsto.“

V. J.

Beograd. Osoba koja je osuđena na kaznu zatvora je trajno obojena kao kriminalac, ona je odvojena od porodice i prisiljena da prekine školovanje. Takva osoba najčešće gubi posao i može da dođe pod kol uticaj problematičnih privođenika, što povećava šanse da ponovo počini krivično delo. Ovi problemi mogu da budu izbegnuti lišom primenom alternativnih sankcija, poručeno je juče na „Promociji alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“, projekta koji sprovodi Fondacija Centar za demokratiju u partnerstvu sa Viktimološkim društvom Srbije.

Natala Vučković iz Fondacije Centar za demokratiju je istakla da je za primenu alternativnih sankcija neophodno obezbediti lišna podršku javnosti.

„Mora se promeniti svet o alternativnim sankcijama. Kod naših političara je primetan strah od promocije ovih promena, jer smatraju da će biti okarakterisani kao meki i neodlučni u borbi protiv kriminala – navela je Vučkovićeva. Prema njenim rečima, strogom primenom kazni zatvora izlažemo mlade ljude negativnim uticajima i otežavamo njihovu rehabilitaciju.“

Vesna Nikolić Ristanović iz Viktimološkog društva Srbije je rekla da je jedan od ciljeva ovog projekta da stručnoj i široj javnosti objasni razlika između restorativne i represivne pravde.

„Cilj nam je da podstaknemo krug ljudi koji razume da kaznjeni sistem treba da stvori razrešenje konflikata između žrtve i počinioca, što bi i jedina i drugima omogućilo lakši povratak u društvo – navela je Vesna Nikolić Ristanović.“

Dušanka Garić, načelnica Odeljenja za treman i alternativne sankcije u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, rekla je da su u poslednjih nekoliko godina ostvareni značajni rezultati na primeni alternativnih sankcija.

Ne brini tuđu brigu.

Latinska izreka

Svaku uličnu akciju su posetili i lokalni mediji, koji su kasnije izveštavali o cilju ulične akcije i samoj kampanji.

Tokom kampanje članovi projektnog tima su gostovali u televizijskim i radio jutarnjim programima u Kragujevcu, Nišu, Zrenjaninu i Leskovcu, prilikom čega su govorili o prednostima alternativnih sankcija i mera restorativnog karaktera, o nalazima istraživanja. Ovom prilikom smo najavljivali ulične akcije koje se tog dana održavaju u pomenutim gradovima, kao i njihovu lokaciju na kojoj bi zainteresovani građani mogli da dobiju informacije o aktivnostima na projektu i o programu za žrtve, koji sprovodi Viktimološko društvo Srbije.

Članovi projektnog tima su u toku kampanje imali i gostovanja na televiziji N1, u emisiji Tema jutra sa regionalnom frekvencijom, kao i u Jutarnjem programu Studija B.

Tokom kampanje objavljeni su stručni članci u dnevnim i nedeljnim novinama i časopisima, koji izlaze na teritoriji cele države, a čiji su autori eksperti u oblasti krivičnog prava.

Internet prezentacije organizacija i socijalne mreže su intenzivno korišćene za potrebe kampanje u svrhu direktne komunikacije sa građanima. Kroz FCD i VDS internet prezentacije obezbeđene su sve informacije o projektu, a tim putem su učinjene dostupne i elektronske verzije publikacija, saopštenja, brošura, materijala za događaje, izveštaja sa konferencije i radionica itd.

Za vreme trajanja kampanje, ali i drugih aktivnosti distribuirano je:

- 1500 lifleta u cilju prezentacije aktivnosti projekta građanima, medijima, relevantnim predstavnicima nacionalnih i lokalnih institucija, kao i učesnicima radionica
- 500 plakata je podeljeno zainteresovanim akterima u svrhu promocije i informisanja o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde

U Beogradu, Nišu, Leskovcu, Kragujevcu i Zrenjaninu postavljeno je 14 bilborda i 18 panoa u vozilima gradskog/međugradskog prevoza, koji su se kroz naše dosadašnje iskustvo pokazali kao izuzetno efikasan način da se građanima približe specifične teme.

Nacionalna konferencija

Konferencija „Perspektive alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji“ u Beogradu, kao jednodnevna završna aktivnost, imala je za cilj da okupi sve zainteresovane strane, identifikuje glavne probleme i moguća rešenja i omogući organizacijama civilnog društva i stručnjacima razmenu iskustva sa prisutnim učesnicima iz EU. U procesu pripreme konferencije bili su uzeti u obzir rezultati iz svih prethodnih aktivnosti, posebno zaključci i preporuke sa radionica za OCD, rezultati istraživanja, pilot programa i smernice sa lokalnih okruglih stolova.

Na konferenciji su predstavljena dosadašnja iskustva i problemi u primeni ovih mera, uspešni primeri iz inostranstva, perspektive

u primeni mera restorativnog karaktera, posebno u odnosu na maloletnike, rezultati dosadašnjeg rada Uprave za izvršenje krivičnih sankcija na uspostavljanju sistema izvršenja alternativnih sankcija, kao i zapažanja sudija o praksi izricanja i primene alternativnih sankcija.

Nataša Vučković, generalni sekretar Fondacije Centar za demokratiju istakla je činjenicu da je ovaj projekat podstaknut Rezolucijom Parlamentarne skupštine Saveta Evrope kojom se pozivaju države članice SE da upotpune svoje krivično zakonodavstvo i da svojim sudskim vlastima stave na raspolaganje niz vanzavodskih sankcija, da uvedu i oprobaju nove vrste i kombinacije vanzavodskih sankcija uz poštovanje zahteva koji se odnose na ljudska prava. Vanzavodske sankcije su pre svega odgovor na potrebu rešavanja problema prenaseljenosti u zatvorima, ali i odgovor na potrebu veće individualizacije kazni u funkciji specijalne prevencije i u funkciji resocijalizacije izvršilaca krivičnih dela, posebno onih lakših. Treba se ugledati na neke evropske zemlje koje su uvele nove vanzavodske sankcije kakve su isprekidane ili vikend kazne.

Prof. dr Momčilo Grubač i prof. dr Nataša Mrvić Petrović su iz ugla stručnjaka za krivično procesno pravo dali osvrt na nelogičnosti u našem zakonodavstvu kada je reč o regulisanju primene alternativnih krivičnih sankcija kao i određene preporuke za izmenu zakonskih propisa. Istaknuto je da nije jedini cilj koji se postiže alternativnim kažnjavanjem rasterećenje zatvorskih ustanova, već se stalno moraju isticati i ostale prednosti ovakvog vida kažnjavanja. Velika mana našeg krivičnog sistema je što se u pretkrivičnom postupku pred tužiocem ne daje mogućnost oštećenom da se izjasni o sporazumu o priznanju krivice u odnosu na okrivljenog, i to je potrebno što pre promeniti. Kako je pooštrena kaznena politika u periodu od 2009. godine do danas može se protumačiti da zakonodavac šalje poruku sudijama da ne bi trebalo da izriču alternativne sankcije koje se smatraju lakšim u odnosu na zatvor. Kompromis je izricanje kazne kućnog zatvora koji ne ostvaruje efekte resocijalizacije. Alternative su korisne onda kada su etički opravdane i kada nisu diskriminatorno izrečene. Ne može se reći da alternative imaju prednost nad kaznom zatvora, ali su u nekim slučajevima sigurno celishodnije i adekvatnije u odnosu na zatvor. U tim slučajevima se može postići cilj kažnjavanja na efikasniji, racionalniji, lakši i ekonomičniji način.

Dr Milan Stević, direktor Uprave za izvršenje krivičnih sankcija složio se da promocija alternativnih sankcija treba da se ima u vidu u svakom pojedinačnom slučaju, i da treba naći pravu meru kažnjavanja za svakog izvršioca kažnjivog ponašanja, da bi se izbeglo srljanje u masovno i neadekvatno izricanje i strogih

i blagih sankcija. Obavezan sledeći korak Uprave u unapređenju alternativnih sankcija biće razdvajanje zaposlenih koji rade na poslovima tretmana u zavodskim ustanovama od zaposlenih koji nadziru sprovođenje alternativnih sankcija. Trenutno je to jedan od najvećih problema što isto lice obavlja poslove i u zatvoru, tj. radi na resocijalizaciji zatvorenika i nadzire izvršenje alternativnih sankcija, što je nespojivo. Još jedan od problema jeste ograničenje zapošljavanja lica u državnoj upravi, pa tako i pored zahteva za punom primenom alternativnih sankcija, postoji nedostatak poverenika koji će ih primenivati. Loše je rešenje što se sa stanovišta države sve tretira kao administracija, a jedan probacioni radnik nije administrativac.

Dr Stevović skrenuo je pažnju učesnicima na tri konkretna predloga za izmenu zakonodavstva kada je u pitanju restorativna pravda – u naše krivično procesno zakonodavstvo potrebno je uvesti institute izjašnjenja oštećenog ili žrtve u postupku oportuniteta ili sporazuma o krivici. Drugi predlog je da se razmišlja o uvođenju novog instituta – pravo odgovora oštećenog na žalbu okrivljenog. Treći je predlog da se uvede pravo fakultativne žalbe oštećenog u krivičnom postupku. Država u pogledu bavljenja ovom temom mora biti oslonjena na civilni sektor jer su svi saradnici na uspešnijoj primeni alternativnih sankcija i mera restorativne pravde.

Govornici na konferenciji su bili i dr Marian Liebmann, iz Velike Britanije, vodeći stručnjak u svetu kada je u pitanju restorativna pravda i gospodin Andrej Momčilov iz Bugarske iz organizacije Krugovi podrške i odgovornosti, koji je govorio o iskustvu njegove organizacije u primeni modela restorativne pravde prema osuđenima koji su izvršili i teža krivična dela i o mogućnosti da se in a njih pozitivno deluje putem modela restorativne pravde.

Dr Marian Liebmann iz Velike Britanije prenela je svoja iskustva kada je reč o restorativnoj pravdi. Iznela je nekoliko primera iz prakse kada je restorativna pravda imala veoma dobre rezultate u odnosu na počinioca i u odnosu na žrtvu. U većini slučajeva nakon razgovora sa žrtvom, počilnac i sam ima potrebu da na neki način žrtvi nadoknadi štetu koja je nastala njegovim kažnjivim ponašanjem. Gospođa Liebman iznela je jedan zanimljiv podatak za Irsku i Veliku Britaniju, da maloletni počinioci krivičnih dela, ukoliko nisu u pitanju teža dela i dela velike društvene opasnosti se odmah upućuju na porodičnu konferenciju koja je

proširena sa njihovim nastavnicima, ljudima iz okruženja i svim osobama koje mogu pozitivno uticati na njihovo popravljanje. Ovaj proces vrši se bez suđenja maloletniku, i pokazuje jako dobre rezultate. Takođe, gospođa Liebmann je govorila o svom prethodnom iskustvu u Republici Srbiji, kada su bili počeci uvođenja medijacije u praksu, istakavši da Srbija na tom putu nije daleko odmakla i da se medijacija, kao institut jako skromno koristi, što u drugim zemljama nije slučaj. Za razliku od Srbije, medijaciji se, kao načinu rešavanja sporova u drugim zemljama daje prednost u odnosu na sudski postupak, koji treba da bude krajnja instanca kada su u pitanju sporovi.

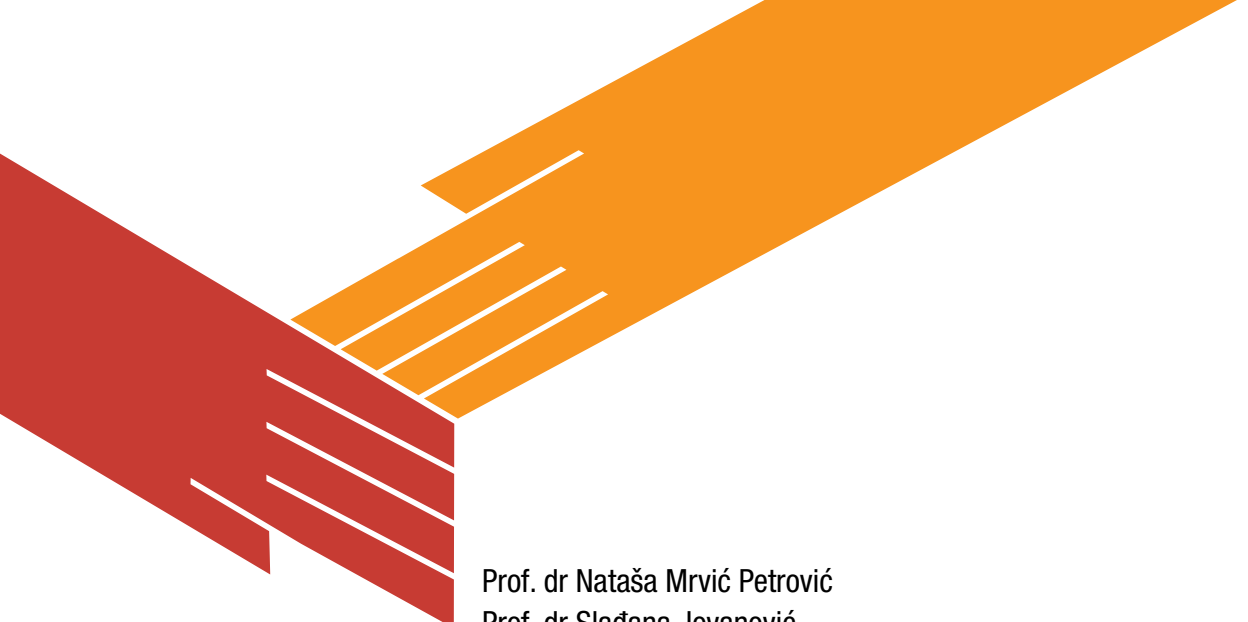

Andrej Momčilov je istakao da se putem modela restorativne pravde može pozitivno uticati i na počiniocima težih krivičnih dela, posebno kada je u pitanju njihova rescijalizacija nakon izlaska iz zatvora. Ovim putem na njih se i te kako može uticati da nikada više ne počine delo, i njegova organizacija ima puno primera gde se to pokazalo kao uspešno. Preduslov za ovaj uspeh je procena ličnosti osuđenog, da li postoji rizik da on ponovo vrši delo, i rad sa njim na pravi način lica koja su uključena u njegovo ponovno vraćanje u društvo. To su pre svega psiholozi, ali i bivši policajci, socijalni radnici, volonteri iz različitih struktura, članovi njegove porodice, osobe koje bi im mogle biti uzor, i tako dalje. Gospodin Momčilov je naveo nekoliko primera kada su i lica koja su bila osuđena za ubistvo, zahvaljujući radom sa njima na pomenuti način se potpuno integrisala u društvo i nastavila da vode normalan život nakon zatvora, bez i jednog novog učinjenog krivičnog dela.

Ostali govornici na konferenciji su bili: Miloš Janković, zamenik Zaštitnika građana za zaštitu prava lica lišenih slobode, Dušaka Garić, načelnica odeljenja za tretman i alternativne sankcije u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Dragoljub Albijanić, sudija Apelacionog suda u Beogradu, prof. dr Nataša Mrvić Petrović, naučna saradnica Instituta za uporedno pravo, Vera Sofrenović, sudija za maloletnike Višeg suda u Beogradu, Ljubinka Marković, samostalni savetnik u Višem sudu u Beogradu, prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović, direktorka Viktimološkog društva Srbije, dr Sanja Čopić, Viktimološko društvo Srbije i naučna saradnica na Institutu za kriminološka istraživanja.

Ostali učesnici konferencije su bili predstavnici Delegacije EU u Srbiji, Bjanka Vandeputte, predstavnici Misije OEBS u Srbiji, predstavnici UNICEF, predstavnici redovnih sudova različitog stemenja iz cele Srbije, predstavnici javnih tužilaštava, prekršajnih i apelacionih prekršajnih sudova, Ministarstva pravde, povereničkih službi za izvršenje alternativnih sankcija, predstavnici centara za socijalni rad, akademske zajednice, organizacija civilnog društva i mnogi drugi.

Sve dosadašnji zaključci i rezultati svih prethodno pomenutih aktivnosti omogućili su izradu finalnog dokumenta - relevantnih preoruka za unapređenje sistema alternativnih sankcija u Srbiji, koji se nalazi u nastavku publikacije.

Prof. dr Nataša Mrvić Petrović
Prof. dr Slađana Jovanović

Preporuke za unapređenje primene alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji

Uvodne napomene

U okviru programa Evropske unije „Evropski instrumenti za demokratiju i ljudska prava“, Fondacija Centar za demokratiju i Viktimološko društvo Srbije započeli su u junu 2014. godine projekat „Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde“. Cilj projekta bila je promocija šire primene alternativnih sankcija i mera restorativne pravde kako bi se doprinelo uspostavljanju stabilnijeg pravosudnog sistema. Razvoj alternativnih krivičnih sankcija i mehanizama restorativne pravde znači traganja za humanijim i efikasnijim sankcijama, merama i postupcima, kojima se rasterećuju krivično pravosuđe i ustanove za izvršenje krivičnih sankcija, a istovremeno su bolje rešenje sa stanovišta društvene zajednice, osuđenih lica i oštećenih (žrtava krivičnih dela).

Rezultati izvršenog istraživanja objavljeni su u publikaciji koja nosi naslov „Stavovi građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi“. Ona sadrži: analizu normativnog i institucionalnog okvira za primenu alternativnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji (uključujući tu i saglasnost sa najvažnijim međunarodnim aktima koji uređuju tu oblast i prikaz primera iz stranog zakonodavstva), pregled rezultata istraživanja stavova građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde u svetu i u Republici Srbiji, rezultate istraživanja stavova građana o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde i rezultate istraživanja stavova stručnjaka o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde.

U sklopu projekta organizovani su okrugli stolovi u nizu gradova u Srbiji (Zrenjaninu, Leskovcu, Kragujevcu i Nišu), na kojima su predstavljeni rezultati projekta. U radu tih okruglih stolova učestvovali su stručnjaci iz pravosuđa (sudije, sudije prekršajnih sudova, javni tužioci), Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, policije, centara za socijalni rad i drugi zainteresovani za oblast primene alternativnih krivičnih sankcija. Predstavljanje publikacije bilo je povod da se na svakom okruglom stolu čuju stavovi stručnjaka o rezultatima istraživanja, koji su im izneti, ali i kritičke primedbe na stanje u praksi u njihovoj sredini povodom izricanja ili izvršenja alternativnih sankcija. Održavanje okruglih stolova u raznim gradovima Srbije imalo je za cilj da se što bolje ustanove specifični, lokalni uslovi koji, moguće, otežavaju primenu alternativnih krivičnih sankcija ili je pospešuju. Na zaključcima sa održanih okruglih stolova, kao i sa konferencije „Perspektive alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji“, održane 30. juna 2015. godine u Beogradu, koji se baziraju na iznetim iskustvima i mišljenjima stručnjaka različitih profesija i na objavljenim rezultatima projekta kojim su ispitivani stavovi opšte i stručne javnosti prema alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi, zasnivaju se ove preporuke¹.

Razvoj sistema alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde

S obzirom na povezanost alternativnih sankcija i koncepta restorativne pravde, za potrebe realizacije projekta prihvaćena je šira definicija alternativnih sankcija kao mera koje zamenjuju kaznu zatvora kraćeg trajanja i obrazovnih, vaspitnih, medicinskih ili socijalnih mera tzv. diverzionog karaktera kojima se izbegava krivična osuda.

Dokumenti Organizacije ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije postavljaju okvire i sadrže neophodne smernice za razvoj nacionalnog zakonodavstva. Oblast alternativnih krivičnih sankcija (community sanctions, non-custodial sanctions) regulisana je Minimalnim standardnim pravilima UN o merama nezatvaranja, tzv. Tokijskim pravilima iz 1990. godine u kojima su navedene različite sankcije i mere koje u pojedinim zakonodavstvima mogu biti korišćene kao alternative zatvoru i osnovne smernice koje valja poštovati pri organizovanju njihovog izvršenja.

Niz preporuka koje je doneo Savet Evrope tiču se primene alternativnih krivičnih sankcija. Među njima su navažnije: Preporuka R(1992)16 – Evropska pravila o sankcijama i merama u zajednici, Preporuka R (2000) 23 o primeni Evropskih pravila o sankcijama i merama u zajednici, Preporuka R (2003) 22 o uslovnom otpustu, Preporuka R (2014) 4 o elektronskom nadzoru i druge.

¹ Stavovi građana i stručnjaka o alternativnim sankcijama i restorativnoj pravdi, Fondacija Centar za demokratiju i Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2015.

U oblasti maloletničkog krivičnog prava od značaja su Standardna minimalna pravila za maloletničko pravosuđe (tzv. Pekinška pravila) iz 1985. godine i Konvencija UN o pravima deteta iz 1989. godine.

Koncept restorativne pravde, koja je za potrebe projekta shvaćena kao celokupnost svih programa baziranih na restorativnom procesu i koji teže ostvarenju restorativnih ciljeva, regulisan je Osnovnim principima UN o primeni programa restorativne pravde u krivičnim stvarima iz 2002. godine, a takođe i dokumentima koje su donele regionalne organizacije, kao što su Preporuka R (99)19 o primeni posredovanja u krivičnim stvarima i dokumenat Evropskog foruma služi za žrtve o položaju žrtve u procesu posredovanja iz 2005. godine.

Preporuka 1:

Zakonodavstvo Republike Srbije je usvojilo osnovne smernice iz najvažnijih međunarodnih dokumenata koji regulišu primenu alternativnih sankcija i restorativne pravde, ali su nedostajali organizacioni i drugi uslovi za adekvatnu primenu tog zakonodavstva u praksi, čije bi usavršavanje trebalo da bude stalni zadatak kako bi se sistem alternativnih sankcija i mera restorativne pravde razvijao.

Od 2005. godine kada je usvojeno novo krivično zakonodavstvo Republike Srbije (kao i Zakon o posredovanju – medijaciji) do danas normativni okvir za primenu alternativnih sankcija i mera restorativne pravde se učestalo menjao i obuhvatao ne samo materijalno, nego i procesno i izvršno krivično zakonodavstvo. Uprkos učestalim izmenama opstaje međusobna neusaglašenost zakonskih rešenja, što je uočljivo već u različitoj zakonskoj terminologiji kojom se iste sankcije i mere drugačije nazivaju u Krivičnim zakoniku, Zakoniku o krivičnom postupku i Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, odnosno Zakonu o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera. Te razlike i odsustvo jasnog strateškog kriminalno-političkog stava o upotpunjavanju sistema alternativnih krivičnih sankcija uticale su da su zakonska rešenja manjkava što otežava, a ponekad i potpuno onemogućava primenu zakona (na primer, izricanje posebnih obaveza osuđenom na uslovnom otpustu bilo je nemoguće do usvajanja Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, kao i izvršenje rada u javnom interesu izrečenog odlukom sudije prekršajnog suda i slično).

Preporuka 2:

Nadležno ministarstvo za pravosuđe treba da usvoji polaznu Strategiju za razvoj alternativnih sankcija i primenu mera restorativne pravde čime bi se eliminisale nepovoljne posledice ad hoc donošenih zakonskih rešenja u ranijem periodu, koja međusobno nisu u skladu i ne mogu se adekvatno primeniti. Strategijom razvoja izvršenja alternativnih sankcija i restorativnih mera bi se sagledali nedostaci postojećeg sistema (normativnog, organizacionog) i odredili prioriteti daljeg razvoja.

Primena alternativnih sankcija, kao humanijih u odnosu na kaznu zatvora i procesa poravnjanja i mirenja u krivičnim stvarima se prirodno nadovezuju. Zbog toga je bilo logično očekivati da je razvoj alternativnih sankcija u Srbiji morao da uključi i procese restorativne pravde u krivičnim stvarima, tim pre što je u pravu koje se primenjivalo na teritoriji Srbije običajno i u krivičnom zakonodavstvu bilo prihvaćeno mirenje između žrtve i učinioca kao način izbegavanja krivičnog postupka u lakšim krivičnim stvarima. Međutim, ti procesi nisu tako tekli, tako da su danas i normativno i organizaciono razdvojeni sistemi: alternativnih krivičnih sankcija koje se primenjuju prema punoletima, alternativnih mera primerenih maloletnim licima i restorativne mere i mehanizmi, koji bi se mogli primeniti prema punoletnim ili prema maloletnim licima. Izvršenje alternativnih sankcija i restorativnih mera povereno je različitim organima. Na primer, o izvršenju alternativnih sankcija prema maloletnim licima staraju se centri za socijalni rad, dok je izvršenje alternativnih sankcija prema punoletima u nadležnosti Povereničke službe. I Poverenička služba, kao i centri za socijalni rad prate izvršenje pojedinih mera restorativnog karaktera, zavisno od toga da li su određene prema punoletnom ili prema maloletnom licu.

Proces medijacije nije u dovoljnoj meri u praksi primenjivan, iako postojeće zakonodavstvo omogućava primenu medijacije i u krivičnim stvarima. U poslednje vreme pojavljuju se i dobri primeri, kao što je osnivanje centara za usluge medijacije u zajednici. Tako, krajem aprila 2015. godine, otvaranjem Centra za mirno rešavanje sporova GO Voždovac započele su aktivnosti na otvaranju takvih centara u lokalnim zajednicama, što bi trebalo da bude prihvaćeno u opštinama Vračar, Pančevo i Subotica. Od izuzetnog je značaja što od ove godine u Srbiji postoji registar posrednika koji su ovlašćeni da pružaju usluge posredovanja u različitim vrstama sporova, pa i u krivičnim stvarima.

Preporuka 3:

Razvoj alternativnih sankcija i restorativnih mera ubuduće treba sagledavati kao jedinstveni sistem koji može da rastereti krivično pravosuđe i humanizuje krivičnopravni sistem. Kako bi se obezbedila efikasnost tog sistema, Strategijom razvoja izvršenja alternativnih sankcija i restorativnih mera bi morali biti definisani oblici saradnje, praćenja i usmeravanja rada različitih organa zaduženih za izvršenje alternativnih sankcija prema punoletnim licima, prema maloletnicima, kao i za postupke poravnjanja, odnosno posredovanja u krivičnim stvarima.

Postojeći normativni okviri i problemi u njihovoj primeni

Primena alternativnih sankcija i mera restorativne pravde prema punoletnim licima

U Krivičnom zakoniku su (od 2005. godine) predviđene različite sankcije koje odgovaraju pojmu alternativnih krivičnih sankcija. Tako su kao kazne propisani rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole. Reformisanje sistema odmeravanja novčane kazne, odnosno uvođenje sistema dnevnih iznosa (kao primarnog prilikom odmeravanja kazne), kao i znatno povećanje broja krivičnih dela za koja je moguće izreći novčanu kaznu, trebalo je da podstakne češće izricanje novčane kazne (koja bi bila i pravednije odmerena/individualizovana). Neplaćenu novčanu kaznu je od 2005. godine moguće zameniti i kaznom rada u javnom interesu, što je svakako bolje rešenje od zamene zatvorskom kaznom, koja podrazumeva opterećenje zatvorskih kapaciteta, nove troškove i moguću „kriminalnu infekciju“ osuđenog.

U alternativne krivične sankcije se mogu svrstati i mere upozorenja, pre svega uslovna osuda bez ili sa zaštitnim nadzorom, a u širem smislu i institut uslovnog otpusta. Od 2009. godine, izmenama Krivičnog zakonika, uvedena je mogućnost izvršenja kazne zatvora do jedne godine u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (tzv. kućni zatvor), što predstavlja alternativni način izvršenja kazne zatvora.

U periodu od 2009. godine do danas Krivični zakonik je menjan nekoliko puta, poboljšana su izvesna rešenja u pogledu uslovnog otpusta i kućnog zatvora, ali kazna rada u javnom interesu nije propisana ni za jedno krivično delo u tzv. posebnom delu Krivičnog zakonika, što ograničava njenu primenu. Smatra se i da se sudije ne odlučuju za ovu sankciju i zbog toga što u trenutku odlučivanja ne znaju tačno koju će vrstu rada osuđeni obavljati. Problemi u primeni opterećuju i uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom, jer su zadržane ranije formulacije obaveza koje se mogu izreći učiniocu, čije je poštovanje teško nadzirati. Ređe

izricanje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom se opravdava i nepostojanjem uslova za njenu primenu, odnosno za primenu mera/obaveza iz zaštitnog nadzora koje se sudijama čine nejasnim, a nedovoljno je i poznavanje značaja i prednosti ove sankcije.

Izmenama Krivičnog zakonika je favorizovan kućni zatvor te tako on danas predstavlja najčešće primenjivanu alternativnu sankciju (u širem smislu). Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija u 2014. godini je izvršena 351 kazna rada u javnom interesu i 7 uslovnih osuda sa zaštitnim nadzorom, 1069 kazni kućnog zatvora i 139 mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog (tzv. kućni pritvor). Na dan 20. 6. 2015. godine (znači za pola godine) Probaciona služba je izvršavala 762 kazni kućnog zatvora (od toga 473 uz primenu elektronskog nadzora), 142 kazne rada u javnom interesu i 29 uslovnih osuda sa zaštitnim nadzorom, kao i 138 kućnih pritvora.

Prema podacima koje su prezentovali poverenici i predstavnici centara za socijalni rad u praksi je primećeno određivanje izvršenja kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje i u slučajevima kada po Krivičnom zakoniku to nije dozvoljeno. Reč je o slučajevima osude za delo učinjeno protiv braka i porodice (konkretno – za nasilje u porodici), a na štetu lica koje stanuje u istom porodičnom domaćinstvu sa osuđenim. Ovaj podatak govori o neznanju onih koji odlučuju o ovakvom načinu izvršenja kazne zatvora, odnosno o nepoznavanju izričitih zakonskih odredbi, ali i o primeni ovog alternativnog načina izvršenja kazne zatvora po automatizmu, bez razmišljanja o njegovoj svrsi i interesima žrtve. U vezi sa sankcionisanjem učinilaca nasilja u porodici (ili sličnih dela) konstatovano je i češće izricanje uslovne osude bez zaštitnog nadzora, što je izbor koji se kritikuje zbog loših specijalno-preventivnih efekata, a uočeno je i sankcionisanje istom sankcijom (uslovnom osudom) i u slučaju ponovljenog dela, što takođe govori o automatizmu u postupanju.

Preporuke 4:

Izmenama krivičnog zakonodavstva olakšati uslove za izricanje rada u javnom interesu i uslovne osuda sa zaštitnim nadzorom i za primenu uslovnog otpusta, jer kućni zatvor nije alternativa kojom se mogu ostvaruju bilo kakvi efekti specijalne prevencije u odnosu na osuđivano lice, dok je potpuno paradoksalno i opasno po žrtvu u slučajevima u kojima se ne sme ni razmišljati o ovakvom (nezakonitom) načinu izvršenja kazne zatvora (kao što su dela protiv braka i porodice učinjena na štetu lica koje živi sa osuđenim u istom porodičnom domaćinstvu).

Preporučuje se šira primena uslovne osude sa zaštitnim nadzorom (naročito u slučajevima nasilja u porodici), kao i rada u javnom interesu s tim što bi valjalo na republičkom nivou svake godine predviđati određene radove u javnom interesu koje bi obavljali osuđeni na ovu kaznu, kako bi sudovi imali potpunu sliku o ovoj sankciji.

Neplaćenu novčanu kaznu zamenjivati isključivo kaznom rada u javnom interesu (kao krajnju mogućnost, kad prethodno nije uspeo prinudno izvršenje neplaćene novčane kazne iz zarade, drugih prihoda ili imovine osuđenog lica).

Zakonikom o krivičnom postupku predviđena je primena načela oportuniteta u radu javnog tužilaštva kojim se postiže uslovno odlaganje krivičnog gonjenja, odnosno odbacivanje krivične prijave zbog postojanja stvarnog kajanja. Reč je o institutu sa karakteristikama koncepta restorativne pravde koji se veoma često primenjuje u praksi. Iako se u okviru obaveza koje se mogu odrediti okrivljenom pojavljuju otklanjanje štetne posledice ili naknada štete, kao i druge obaveze koje mogu biti značajne za žrtvu i njenu zaštitu, ona se uopšte ne pominje. Za razliku od ranijih zakonskih rešenja, saglasnost oštećenog kod primene načela oportuniteta nije potrebna, suprotno međunarodnim standardima koji nalažu zaštitu interesa žrtve, povređenih krivičnim delom. Takođe, u slučaju ispunjenja određenih obaveza, odbacuje

se krivična prijava, a oštećeni nema pravo na podnošenje prigovora neposredno višem javnom tužiocu, niti se obaveštava o postupku javnog tužioca, odnosno o odbacivanju prijave, što otvara put sekundarnoj viktimizaciji. Istovremeno, onemogućena je sudska kontrola rada javnog tužilaštva, koje je isključivo ovlašćeno da preduzima krivično gonjenje za teža krivična dela. Novi Zakonik poznaje i druge ustanove koje se zasnivaju na načelu oportuniteta krivičnog gonjenja - nagodbe koje javni tužilac zaključuje sa okrivljenim, ali ni u njima oštećeni ne učestvuje ni na koji način, tako da se može zaključiti da sve pomenute ustanove istina doprinose ubrzanju postupka i rasterećenju pravosuđa, u interesu su okrivljenog, ali oštećenog zanemaruju.

Uopšte, novi Zakonik o krivičnom postupku je u određenoj meri pogoršao procesno-pravni položaja žrtve krivičnog dela. Tako, oštećeni više ne može da stupi na mesto javnog tužioca u slučaju odbacivanja krivične prijave ili odustanka od gonjenja do potvrđivanja optužnice, a smatra se da neće imati koristi ni od prava koje mu novi Zakonik o krivičnom postupku dodeljuje, kao što je slučaj sa žalbom protiv odluke o dosuđenom imovinskopравnom zahtevu. Zakoniku se zamera i što nije prepoznao pojam žrtve (koji se ne poklapa u potpunosti sa pojmom oštećenog, a druga zakonodavstva, npr. hrvatsko, su to učinila) niti je obezbeđeno efikasno obeštećenje žrtve (iz posebnog, državnog fonda) i dr.

Preporuke 5:

Izmenama krivičnog procesnog zakonodavstva ojačati položaj žrtve u situaciji kada javni tužilac odlučuje o sudbini postupka po osnovu načela oportuniteta. Obaveze koje se nameću okrivljenom, kojima se pruža satisfakcija žrtvi (izvinjenje) ili joj se nadoknađuje šteta treba da imaju prioritetsnu primenu u odnosu na simbolične vidove naknade šteti društvu (obavljanje rada u javnom interesu, isplata u humanitarne svrhe i slično).

Potrebno je predvideti obavezu javnog tužioca da kod krivičnih dela za koja je ustanovljena mogućnost postupanja po načelu oportuniteta u svakom konkretnom slučaju najpre ispita mogućnost njegove primene, uz obavezu traženja saglasnosti žrtve za primenu svih obaveza čije ispunjenje vodi odbacivanju krivične prijave. Takođe, neophodno je obezbediti učešće oštećenog i u drugim slučajevima tužilačkih sporazuma sa okrivljenim.

Zakon o posredovanju-medijaciji je 2005. godine predvideo mogućnost sprovođenja postupka medijacije u krivičnim stvarima, ali je izostalo bliže uređenje ove materije. Novi Zakon o posredovanju u rešavanju spornih odnosa (usvojen 2014. godine) pak pruža dobru polaznu osnovu za širu primenu koncepta restorativne pravde u krivičnim stvarima.

U Krivičnom zakoniku je (takođe od 2005. godine) predviđena mogućnost poravnania učinioca i oštećenog što je poseban osnov za fakultativno oslobođenje od kazne učinioca lakšeg krivičnog dela, ali njegove šire primene nema. U vezi sa ovim institutom otvaraju se određena pitanja (u vezi sa postupkom postizanja sporazuma, njegove forme), koja, smatra se, predstavljaju prepreke njegovoj primeni. Treba naglastiti da je i postizanje ove vrste sporazuma moguće ostvariti preko postupka posredovanja.

Zakonodavac je skrenuo pažnju na žrtvu krivičnog dela i njene interese i time što je predvideo da sud prilikom odmeravanja kazne, odnosno izbora krivične sankcije, mora voditi računa o držanju učinioca posle izvršenog krivičnog dela, a naročito o njegovom odnosu prema žrtvi, o čemu se ipak nedovoljno vodi računa u praksi. Takođe, uslovno osuđenom (a uslovna osuda čini najčešće izricanu sankciju u Srbiji) se može nametnuti obaveza naknade štete oštećenom, što nema primenu u praksi. I kod uslovne osude sa zaštitnim nadzorom jedna od obaveza može biti otklanjanje ili ublažavanje štete pričinjene krivičnim delom, a naročito izmirenje sa žrtvom učinjenog krivičnog dela, što bi se moglo postići i primenom postupka medijacije.

Treba pohvaliti i novi procesni institut - izmirenje privatnog tužioca i osumnjičenog, koji može dovesti do „skretanja“ toka krivičnog postupka, a koji otvara put široj primeni koncepta restorativne pravde.

Postupci u koje su uključeni elementi restorativne pravde su dobrodošli i u slučajevima izrečene kazne zatvora. Tako se u nekim kazneno-popravnim zavodima primenjuju programi restorativne pravde koji daju dobre rezultate, ali je problem to što se sprovode samo u okviru određenih projekata, imaju ograničeno trajanje i obično nisu akreditovani. U nekim zemljama, na primer u Belgiji, medijacija se primenjuje u svim zatvorima, u okviru tretmana, sa ciljem da žrtva dobije satisfakciju, a osuđeni prihvati odgovornost i iskupi se.

Preporuke 6:

Potrebno je jasno definisati ulogu žrtve u slučaju primene rešenja kojima se predviđaju alternativne sankcije i mere restorativne pravde (medijacija, poravnanje).

Neophodno je, prilikom izbora krivične sankcije, imati u vidu odnos učinioca prema žrtvi krivičnog dela, naročito njegovu spremnost da nadoknadi pričinjenu štetu (tako, kod uslovne osude treba nalagati i ispunjenje obaveze naknade štete).

Sporazum između učinioca i žrtve treba razmatrati u kontekstu fakultativnog osnova za oslobođenje od kazne bez obzira na to što mu nije prethodio neki poseban postupak i bez obzira na formu u kojoj se pojavljuje.

Potrebno je raditi na razvijanju institucionalnog okvira za primenu rešenja sa elementima restorativne pravde, posebno onih koja podrazumevaju susret žrtve i učinioca kroz uspostavljanje saradnje različitih aktera u sistemu, kroz razvijanje sistema upućivanja slučajeva u medijaciju i razvijanje saradnje svih službi u sistemu.

Usluge medijacije se moraju razvijaju van sudova i sistema socijalne zaštite i biti pružane od strane registrovanih posrednika, posebno obučeni za rad u krivičnim stvarima (kako bi se izbegla sekundarna viktimizacija žrtve), a na koje i sudovi mogu da upućuju prema pozitivnim propisima.

Pored edukacije medijatora za posredovanje u krivičnim stvarima, neophodna je i posebna edukacija advokata za zastupanje u postupcima.

Potrebno je kreirati sistem upućivanja, upravljanja i praćenja slučajeva pogodnih za posredovanje.

Treba omogućiti pružanje usluga medijacije pro bono za određene korisnike ili uz simbolične takse.

Potrebno je raditi na uspostavljanju saradnje nadležnih državnih organa i institucija sa civilnim društvom kako bi se osigurala šira primena alternativnih sankcija i restorativne pravde.

Program restorativne pravde treba sprovoditi i u kazneno-popravnim zavodima, kao sastavni deo tretmana.

Primena alternativnih sankcija i mera restorativne pravde prema maloletnicima

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica neguje koncept restorativne pravde i vaninstitucionalnog tretmana. Novinu u odgovoru na kriminalitet maloletnika predstavljaju vaspitni nalozi i njima veoma slične vaspitne mere – posebne obaveze. Vaspitni nalozi predstavljaju mere diverzionog karaktera koje maloletnog učinoca „skreću“ sa puta krivičnog postupka i sankcionisanja, pa se nazivaju „parasankcijama“ ili merama/sankcijama sui generis koje treba da obezbede odgovarajući (pre)vaspitni uticaj na maloletnika, ali i satisfakciju za oštećenog (i za užu društvenu zajednicu). Jedan od uslova za primenu vaspitnog naloga jeste (pored uslova vezanog za težinu dela) odnos maloletnika prema delu i prema oštećenom, što naglašava njihov restorativni karakter. U praksi se primena vaspitnih naloga ocenjuje kao nedovoljna, a prigovara se i najčešće primenivanom vaspitnom nalogu u Srbiji – poravnanju sa oštećenim. Prigovori se odnose na iscrpljivanje ovog naloga u izvinjenju (često samo verbalizovanom, formalnom) ili naknadi štete (koju obezbeđuju roditelji).

Razlog za nedovoljno, odnosno neadekvatno primenjivanje vaspitnih naloga je i nedostatak odgovarajućih podzakonskih akata kojima bi se regulisala njihova primena, kao i problem podele nadležnosti. Centri za socijalni rad nekada vrše ulogu medijatora, a nekada je to sud, što se smatra lošim rešenjem. Takođe, ne postoji podudarnost u pogledu podataka o vaspitnim nalogima u evidencijama pomenutih subjekata, što ukazuje na probleme u njihovoj komunikaciji i saradnji. Ukazuje se i na manju zastupljenost vaspitnog naloga koji se sastoji u uključivanju maloletnika, bez naknade, u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, a upravo ovaj nalog se smatra izuzetno značajnim i korisnim u (pre)vaspitnim uticajima na maloletnog učinioca. Istaknut je i problem nepostojanja lica koja imaju znanja potrebna za rad sa maloletnim prestupnicima u različitim organizacijama, kao i „projektno“ osnivanje posebnih centara/službi u pojedinim lokalnim zajednicama koje se bave izvršavanjem vaspitnih naloga, odnosno posebnih obaveza maloletnika, ali i radom sa roditeljima.

Nema ni dovoljno centara za dnevni boravak maloletnika niti se obezbeđuje reintegracija maloletnika u lokalnoj sredini, odnosno veće učešće građana iz okruženja maloletnika u izvršenju vaspitnih naloga. Zaključak bi bio da je postignuto usaglašavanje sa međunarodnim dokumentima na normativnom planu (Konvencijom UN o pravima deteta, Pekinškim pravilima i drugim međunarodnim dokumentima), ali ne i u praksi. Slična je situacija i sa posebnom vrstom vaspitnih mera koje predstavljaju najčešće primenjivane sankcije za maloletne učinioce krivičnih dela. Reč je o vanzavodskim sankcijama – posebnim obavezama koje imaju u suštini istu sadržinu kao i vaspitni nalozi i trpe iste prigovore.

Preporuke 7:

Potrebno je učiniti određene izmene i dopune Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica:

- 1) Predvideti obavezu javnog tužioca za maloletnike da razmotri primenu načela oportuniteta, odnosno vaspitnih naloga u svakom konkretnom slučaju (u kojem je to moguće učiniti s obzirom na težinu dela) i posebno obrazloži razloge neprimenjivanja.
- 2) Dati mogućnost javnom tužiocu za maloletnike da primenjuje sve zakonom previdene vaspitne naloge.

3) U okviru vaspitnog naloga poravnanje sa oštećenim, predvideti mogućnost upućivanja na posredovanje između žrtve i maloletnika, bez preciziranja mogućih ishoda u zakonskim odredbama. Na isti način dopuniti i listu posebnih obaveza.

4) Pravo predlaganja primene vaspitnog naloga sudiji za maloletnike treba da pripada širem krugu lica (roditeljima, organu starateljstva, samom maloletniku), a ne samo tužiocu za maloletnike.

Neophodno je donošenje potrebnih podzakonskih akata kojima bi se uredio sistem primene vaspitnih naloga/posebnih obaveza.

Moraju se primenjivati vaspitni nalozi ili posebne obaveze koji se pokazuju kao celishodni, primereni potrebama maloletnika, a ne oni koje je moguće primeniti.

Vaspitni nalog, odnosno posebna obaveza koja se sastoji u uključivanju maloletnika u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja se posebno preporučuje.

Potrebno je raditi na uvođenju novih restorativnih pristupa, kao što su porodične konferencije.

Neophodna je dobra komunikacija i saradnja različitih subjekata: pravosuđa, centara za socijalni rad i drugih subjekta uključenih u rad sa maloletnikom, jasna podela nadležnosti, kao i aktivnije uključivanje lokalne zajednice/građana u primeni vaspitnih naloga/posebnih obaveza radi efikasnije reintegracije maloletnika.

Organizacija Povereničke službe, nadležnost poverenika za primenu alternativnih sankcija i izvršenje u zajednici

Organizacija i širenje Povereničke službe

Za izvršenje alternativnih krivičnih sankcija izrečenih punoletnim učiniocima krivičnih dela zaduženo je, prema Zakonu o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, Odeljenje za tretman i alternativne sankcije, tj. Poverenička služba koja je posebna organizaciona jedinica Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Uslovi za izvršenje alternativnih krivičnih sankcija stvoreni su tek 2008. kada je otvorena prva Poverenička kancelarija u Beogradu. Od tada do danas postepeno se širila mreža regionalnih kancelarija Povereničke službe, tako da od juna 2015. godine postoje kancelarije u 25 gradova Srbije, prema nadležnostima Viših sudova.

Profesionalni kadar Povereničke službe čine zaposleni u kazneno-popravnim zavodima. To su službenici zaduženi za tretman koji svojim stručnim znanjem i radnim iskustvom mogu da se uključe u poslove Povereničke službe. S obzirom na to da nove kancelarije nisu imale veliki broj predmeta u radu, bilo je celishodno omogućiti rad tih kancelarija delimičnim radnim angažovanjem službenika iz kazneno-popravnih zavoda. Zbog toga je izvršenje alternativnih sankcija i povereno Odeljenju za tretman i alternativne sankcije. U perspektivi, kako je i planirano Akcionim planom za sprovođenje Strategije za sprečavanje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji u periodu od 2010. do 2015. godine, trebalo je organizaciono izdvojiti Povereničku službu iz Odeljenja za tretman i tako stvoriti uslove za njen samostalni razvoj, kao naročite organizacione jedinice u sastavu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Preporuka 8:

Osamostaljenje Povereničke službe kao posebne organizacione jedinice u sastavu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Uporedo sa otvaranjem povereničkih kancelarija sledila je obuka poverenika za rad u kancelarijama uz tendenciju proširenja Povereničke službe kadrovima koji nisu bili zaposleni u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija ili se tek zapošljavaju. Međutim, zbog „zamrzavanja“ zapošljavanja u javnom sektoru, tek 2015. je usledilo zapošljavanje novih 25 poverenika. Diskusije koje su se vodile na okruglim stolovima potvrdile su neophodnost kadrovskog jačanja Povereničke službe u svim sredinama.

Preporuka 9:

Širenje mreže Povereničkih kancelarija mora da prati kadrovsko pojačanje Službe, kako bi se obezbedilo efikasno izvršenje poslova iz njene nadležnosti.

U okviru Povereničke službe, po pravilu, ne postoji pomoćno administrativno i tehničko osoblje. Ono se angažuje kao privremena ispomoć iz sastava Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Širenje nadležnosti Povereničke službe je, međutim, pokazalo da za određene poslove nije potrebno angažovati poverenike sa visokom školskom spremom. Reč je, na primer, o tehničkim poslovima stavljanja i skidanja elektronskih uređaja kojima se prati nadzor nad zabranom napuštanja prebivališta, u slučaju određenog kućnog pritvora ili kućnog zatvora. Angažovanje poverenika u takvim slučajevima je neracionalno i ne odgovara njihovim kvalifikacijama, te bi ih trebalo rasteretiti takvih poslova, kao i određenih administrativnih poslova, povezanih sa radom Službe. To pretpostavlja zapošljavanje određenog broja lica na pomoćnim administrativnim poslovima i osoblja zaduženog za manipulaciju tehničkom opremom.

Preporuka 10:

Predvideti aktima o sistematizaciji radnih mesta zapošljavanje pomoćnog osoblja sa srednjom stručnom spremom (po potrebi posebno obučenog kroz programe Uprave) koji će rasteretiti poverenike administrativnih poslova i manipulacije sa tehničkom opremom.

Nadležnosti poverenika i uključivanje nevladinih organizacija i lokalne zajednice u izvršenje

Donošenjem Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera (2014. godine) Poverenička služba je proširila svoju nadležnost. Osim praćenja izvršenja rada u javnom interesu, uslovne osude sa zaštitnim nadzorom i kućnog zatvora, ona je zadužena da nadzire primenu pojedinih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog u toku krivičnog postupka (tzv. kućni pritvor) i da pruža usluge post-penalne pomoći osuđenima koji se puštaju iz zatvora. Takođe, po posebnom zakonskom osnovu Poverenička služba nadzire ponašanje osuđenih za krivična dela protiv polne slobode učinjena prema maloletnim licima. Donošenjem Zakona o prekršajima 2013. godine, koji se primenjuje od 1. marta 2014, a potom i Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera u nadležnost Povereničke službe na izvršenje su prešli predmeti u kojima je radom u javnom interesu

zamenjena neplaćena novčana kazna za prekršaj. Pored povećanog obima posla, proširenje nadležnosti uzrokuje povećanje radne opterećenosti poverenika. To se može utvrditi poređenjem podataka Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za drugo tromesečje (od 1. 4. do 20. 6. za 2014. i 2015. godinu). Tako je brojno stanje izvršenja na dan 20. 6. 2014. bilo 120 kućnih pritvora (od toga 80 uz primenu elektronskog nadzora i 40 bez elektronskog nadzora) i 263 kućnih zatvora (od toga 216 uz primenu elektronskog nadzora i 47 bez). Na dan 20. 6. 2015. bilo je na izvršenju 138 kućnih pritvora (od toga 90 uz primenu elektronskog nadzora, a 48 bez) i 762 kućnih pritvora (od toga 473 uz primenu elektronskog nadzora i 289 bez. Pored toga, na dan 20. 6. 2014. godine bilo je 9 predmeta prekršajnih sudova u kojima je neplaćena novčana kazna zamenjena radom u javnom interesu, dok je na dan 20. 6. 2015. godine takvih predmeta bilo 496. U pojedinim sredinama pristiže ogroman broj takvih predmeta (npr. prema informacijama sa okruglog stola u Zrenjaninu na izvršenje je pristiglo 1800 predmeta koje treba da nadziru dve poverenice).

Preporuka 11:

Izmenama zakonodavstva preispitati preširoku nadležnost Povereničke službe, posebno u pogledu izvršenja rada u javnom interesu koji se kao zamena za neplaćenu novčanu kaznu određuje presudama prekršajnih sudova. Treba pojednostaviti i olakšati način izvršenja tih kazni, jer će izvršenje zastareti, zbog velikog priliva predmeta i nedovoljnog broja poverenika.

Poverenicima je stavljeno u nadležnost da prate izvršenje obaveza koje na osnovu primene načela oportuniteta javni tužilac određuje licu prema kome je podneta krivična prijava. Ti poslovi veoma opterećuju poverenike. Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, na dan 20. 6. 2015. godine bilo je 1151 okrivljenih koji još nisu ispunili obaveze koje su im određene u sklopu uslovnog odlaganja krivičnog gonjenja. U sadašnjem radu Odeljenja za tretman i alternativne krivične sankcije nastaju teškoće jer sa tužilaštvom nisu usaglašene jednoobrazne procedure u radu, od dostavljanja odluka, pa do načina praćenja izvršenja naloženih obaveza (prema izveštaju Dušanke Garić, načelnika Odeljenja za tretman i alternativne sankcije). Sa druge strane, na centre za socijalni rad se upućuju oni kojima je nametnuta obaveza podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja, iako propisima nije utvrđeno kako se izvršava ova obaveza niti je ustanovljena „nadležnost“ centara za socijalni rad.

Preporuke 12:

Usaglasiti jednoobrazne procedure u saradnji poverenika i javnih tužilaca.

Regulisati postupak izvršenja obaveze podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja.

Primeri inostrane dobre prakse (Holandija, Velika Britanija i drugi) pokazuju da se u izvršenje alternativnih krivičnih sankcija, pored poverenika, uključuje porodica okrivljenog, njegovi prijatelji, kolege sa radnog mesta, susedi i drugi članovi zajednice. Nadzor nad izvršavanjem određenih obaveza prepušta se za to obučanim volonterima, neretko članovima određenih nevladinih organizacija koje su zadužene da štite prava žrtava ili se staraju o pravima lica lišenih slobode ili crkvenim i drugim karitativnim organizacijama i udruženjima. Time se postiže da su alternative one sankcije koje se izvršavaju u zajednici (community sanctions). Ovaj aspekt alternativnih krivičnih sankcija olakšao bi i realizaciju koncepta restorativne pravde, jer bi već bili uspostavljeni mehanizmi koji bi omogućili primenu neformalnog susretanja i poravnanja žrtve i učinioca. U sadašnjim uslovima taj aspekt izvršenja alternativnih sankcija je potpuno potcenjen, iako za tim postoji praktična potreba, uzrokovana proširenjem poslova koje Poverenička služba obavlja.

Preporuka 13:

Potrebno je omogućiti da se u izvršenje pojedinih zadataka Povereničke službe uključe članovi društvene zajednice, članovi određenih udruženja ili nevladinih organizacija kao volonteri kako bi izvršenje alternativnih sankcija bilo delotvornije. Volonteri bi morali da prođu selekciju i obuku.

Aktivnosti na podizanju svesti građana i stručnjaka o prednostima primene alternativnih krivičnih sankcija i mehanizama restorativne pravde

U proteklom periodu, naročito kada je počela sa radom Poverenička služba 2008. godine, inicijativom OEBS-a preduzeto je niz aktivnosti na promociji i afirmaciji primene alternativnih krivičnih sankcija, sa ciljem da se građani upute u prednosti tog načina sankcionisanja. Medijska izveštavanja sa skupova, intervjui načelnika Odeljenja za tretman i alternativne sankcije, izjave drugih poverenika povodom slučajeva u kojima su javnosti poznate ličnosti bile sankcionisane nekom alternativnom sankcijom bili su najčešći izvori informacija koje je javnost sticala o alternativnim krivičnim sankcijama. Te informacije su se pokazale veoma korisnim, jer je, uprkos kaznenom populizmu koji se kod nas zapaža od 2009. godine i koji je uticao na pooštrenje kaznene politike zakonodavca, javnost spremnije prihvatila rad u javnom interesu i kućni zatvor, kao alternativne krivične sankcije. Istraživanje stavova građana je pokazalo da je javnost upoznata sa alternativnim krivičnim sankcijama (nešto manje i sa restorativnim merama, jer nisu bile primenjivane u praksi) i da dobro reaguje na njih. Da bi se pripadnici društvene zajednice spremnije uključili u izvršenje alternativnih krivičnih sankcija, takve aktivnosti treba nastaviti kroz medijsko izveštavanje, tribine, promocije i slično.

Preporuke 14:

Potrebne su stalne aktivnosti ne samo nadležnih državnih organa, nego i udruženja stručnjaka i nevladinog sektora na informisanju javnosti o prednostima alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde.

S obzirom na to da je, prema rezultatima obavljenog istraživanja, javnost slabije informisana o mogućnostima primene restorativnih mera, iako ih podržava, potrebno je da se pojačaju aktivnosti na propagiranju primenjivosti koncepta restorativne pravde i uopšte alternativnog rešavanja sukoba, jer rešavanje sukoba koji nisu eskalirali (komšijski, porodični, između stanara i vlasnika stana, grupa mladih u zajednici) prevenira izvršenje prekršaja ili krivičnog dela.

Od značaja je razvijanje usluga informisanja žrtava i učinilaca o alternativnim sankcijama i merama restorativne pravde, kao i pružanje pomoći i podrške u procesima restorativne pravde i obezbeđenje održivosti službi koje pružaju pomoć i podršku u ovim procesima.

Stavovi stručne javnosti alternativnim krivičnim sankcijama oblikuju se kroz sistem stručnog obrazovanja, stručno usavršavanje koje se nastavlja kroz aktivnosti strukovnih udruženja i kroz neposredno, radno iskustvo. Od početka primene alternativnih sankcija, zahvaljujući podršci OEBS-a nosioci pravosudnih funkcija (javni tužioci i sudije) bili su obuhvaćeni programima stručne obuke sa ciljem da se upoznaju sa

prednostima alternativnih krivičnih sankcija i motivišu za njihovo izricanje. Nepovoljne posledice reforme pravosuđa i pooštrena kaznena politika zakonodavca su u periodu 2009-2010. godine su ostavile traga i na motivisanost sudija da izriču alternativne krivične sankcije. Od 2009. se obuka nosilaca pravosudnih funkcija sprovodi preko Pravosudne akademije. Obuku poverenika i kandidata za poverenike organizuje Uprava za izvršenje krivičnih sankcija.

Preporuka 15:

Nastavljanje sa realizacijom obuke za nosioce pravosudnih funkcija i stručnjake uključene u proces izvršenja kako bi se osposobili da pravilno primene alternativne sankcije i restorativne mere.

Stručna javnost mora biti potpuno i pravovremeno obaveštena o svim prednostima i mogućim nedostacima alternativnih krivičnih sankcija, ako su primenjene u represivnom pravnom sistemu. Razlike u načinu na koji do saznanja o alternativnim krivičnim sankcijama dolaze stručnjaci i bolji stepen obaveštenosti u odnosu na opštu populaciju razlog je što je istraživanjem stavova ustanovljeno da stručnjaci daju veću podršku alternativama kazni zatvora u odnosu na građane. Okrugli stolovi koje su organizovani u okviru ovog projekta bili su prilika da se na istom mestu susretnu i međusobno razmene stavove i iskustva stručnjaci različitih profesija: naučni radnici, socijalni radnici, poverenici, policajci, sudije, tužioci i taj model informisanja stručne javnosti treba koristiti i dalje.

Preporuke 16:

Nastavljanje sa aktivnostima na obaveštavanju stručne javnosti, kroz organizovanje stručnih skupova, okruglih stolova, promocije rezultata naučnih istraživanja, uz uključivanje stručnjaka različitih profesija.

Neophodno je razvijati mehanizme za praćenje primene alternativnih sankcija i mera restorativne pravde u praksi u cilju njihove evaluacije i razvijanja kriminalne politike i u istom cilju vršiti istraživanja.

FONDACIJA CENTAR ZA DEMOKRATIJU

Kraljice Natalije 70/ II, 11000 Beograd,
tel: 011/3627 780, 3672 790, faks: 011/3627 780
www.centaronline.org

FONDACIJA CENTAR ZA DEMOKRATIJU je nevladina, nestranačka i neprofitna fondacija koja u Srbiji deluje od 1995. godine u oblasti obrazovanja za demokratiju, političke edukacije, unapređenju rada demokratskih institucija, promociji proevropskih politika, kao i praćenju ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava. Naši najpoznatiji projekti su POLITEIA – Škola za politiku i civilno društvo, Demokratski politički forum, kampanja za dostojanstven rad Crno na belo.

VIKTIMOLOŠKO DRUŠTVO SRBIJE-VDS

Ismeta Mujezinovića 21-6, 11 070 Beograd
tel: 011/ 630 30 22, 011/228 80 40, 06 /548 64 21
e-mail: vds@eunet.rs
www.vds.org.rs

DELEGACIJA EVROPSKE UNIJE U RS

Vladimira Popovića 40, 11070 Beograd, Srbija, tel.
(011) 308 32 00, faks (011) 308 32 01
Delegacija: web: <http://www.europa.rs>
Evrposka unija: <http://europa.eu>